

τ' ανάβλεμμα

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΡΑΦΗΝΑΣ

ΦΥΛΛΟ 42^ο - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2022

Κόρκινα μισοφρούστανα και κορασιά πορκαρία ...

✿ *Ανάβλεμμα:
κοίταγμα ψηλά, κοίταγμα ξανά,
με άλλη ματιά, με άλλη θεώρηση*

✿ *Είναι τ' ανάβλεμμά του πιο σκληρό
κι' από το πυρό μαχαίρι του*
Κ. Παλαμάς

✿ *Με λάβωσε σα σαϊτιά
κυρά τ' ανάβλεμμά σου*

✿ *Κι' η κόρη με τ' ανάβλεμμα
σέρνει τα παλικάρια*
Δημοτικό (της αγάπης)

καλώς ανταμώθικαμεν...

Φίλες και φίλοι,

Οι εκδηλώσεις για τα 100 χρόνια από τη Μικρασιατική τραγωδία συνεχίζονται σ' όλη την Ελλάδα και περισσότερο στην περιοχή μας, όπου, μετά το '22, δημιουργήθηκαν πολλοί προσφυγικοί οικισμοί, σήμερα πόλεις σαν τη Ραφήνα. Το προηγούμενο τεύχος του περιοδικού μας -32 σελίδες- ήταν εξ ολοκλήρου αφιερωμένο στα μικρασιάτικα. Αλλά και σ' αυτό «τ' ανάβλεμμα» κυριαρχούν, στο μεγαλύτερο μέρος του, μνήμες της Μικρασίας. Οι άνθρωποι της Ραφήνας, του Λυκείου των Ελληνίδων Ραφήνας, αλλά και του περιοδικού είναι, οι πιο πολλοί, Μικρασιάτες στην καταγωγή. Κι' έτσι «τ' ανάβλεμμα», από το ξεκίνημά του ακόμη μέχρι και σήμερα, φιλοξενούσε και θα συνεχίσει να φιλοξενεί πολλά θέματα από τις αλησμόνητες πατρίδες.

Σ' αυτό το τεύχος τα **έθιμα και τ' αντέτεια από την Σμύρνη και την Ερυθραία**, για τις γιορτές του Φθινοπώρου και του Χειμώνα, περιγράφονται με γλαφυρό τρόπο, με τη μικρασιατική ντοπιολαλιά, σ' ένα κείμενο ιδιαίτερο, πραγματικό μνημείο λόγου, αλλά και τιμής στους μικρασιάτες πρόσφυγες που τα αφηγούνταν. Το **ιωνικό-λαϊκό-σμουρνέικο γλωσσάρι** στις λαογραφικές σελίδες του περιοδικού, οδηγεί στη θεωρητική γνώση του μικρασιατικού γλωσσικού ιδιώματος. Το **τραύμα και το θαύμα** εξυψώνει τη μικρασιάτισσα γυναίκα, ενώ η **μικρασιατική κουζίνα** αναδίδει το άρωμα και τις γεύσεις των εδεσμάτων της, που συγκαταλέγονται στα καλύτερα του κόσμου. Το ποίημα **«αναστενάζω και ριγώ»** συγκινεί με τις αναφορές στην Τρίγλια και τη νοσταλγία των Τριγλιανών της Ραφήνας. Κάποιες απ' αυτές τις Τριγλιανές συνευρίσκονται και συζητούν ως **«κυρίες της αυλής»**. Το ίδιο συγκινούν και μας ταξιδεύουν στην Πόλη των Ελλήνων οι ψίθυροι και τα ενθυμήματα, από την προσωπική αφήγηση, με τίτλο **«Κάποτε στην Πόλη»**. Και βέβαια ξεδιπλώνεται μπροστά μας η μεγάλη, θεαματική, μουσικοχορευτική παράσταση του ΛΕΡ με θέμα **«Κόκκινα μισοφούστανα και κοραλιά πολκάκια...»**, αφιερωμένη κι' αυτή στον ξεριζωμό του '22 και την προσφυγιά.

Όμως σ' αυτό «τ' ανάβλεμμα» θα πάμε και στην Κέρκυρα, να παρακολουθήσουμε τους χορευτές του ΛΕΡ στο **φεστιβάλ της Αχαράβης**. Θα περπατήσουμε στην παλιά Αθήνα, στο **Γκάζι** (Αερίοφως), ενώ θα γυρίσουμε νοερά πίσω, στην εποχή εκείνη την γλυκιά, που **περιμέναμε τα γράμματα** και τον ταχυδρόμο. Τέλος, όπως κάθε φορά, θα θυμηθούμε τις πάρα πολλές **δραστηριότητες του ΛΕΡ**, ξεχωρίζοντας τη μεγάλη γιορτή που οργάνωσε το Κεντρικό Λύκειο Αθηνών, για να **βραβεύσει** το περιοδικό μας για την συνεχή εικοσαετή κυκλοφορία του και το Λύκειο των Ελληνίδων Ραφήνας για την όλη του προσφορά. Αυτή η τιμητική εκδήλωση του μητρικού Λυκείου ήταν για το περιοδικό μας «επίσημη» αναγνώριση, ανάδειξη, δικαίωση και καταξίωση. Ευχαριστούμε! Χαιρόμαστε που «τ' ανάβλεμμα» είναι στην καρδιά της Λυκειακής οικογένειας και του κόσμου που το διαβάζει. Το αξίζει!

Χριστίνα Παναγιώτου - Δακτυλίδη

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

- Το Λύκειο των Ελληνίδων Ραφήνας πάντα ευχαριστεί και ευγνωμονεί τον Ευεργέτη του, **Αθανάσιο Μαρτίνο** που συνεχίζει να το στηρίζει εδώ και χρόνια. Χάρη στη δική του συμπαράσταση, το ΛτΕ Ραφήνας αναπνέει και επιβιώνει.

- Ευχαριστίες οφείλει το ΛΕΡ και στον Φοροτεχνικό Γερβάσιο Παπαδόπουλο, που καλύπτει αφιλοκεδώς τα οικονομικά και φοροτεχνικά του θέματα.

Το ΛτΕ Ραφήνας ευχαριστεί επίσης:

- Την **Καίτη Σπυροπούλου**, επίτιμο μέλος του και την Άννα Κυριακάκη Συνοδινού, που αφιλοκεδώς διδάσκουν ραπτική και κόσμημα σε μαθήτριες του ΛΕΡ.

- Την **Ελένη Καναπίτσα** για την προσφορά καπέλων «εποχής» στην ιματιοθήκη του.

- Την **Άννα Κουκούλη** για την προσφορά υφασμάτων και ειδών πλεκτικής στο εργαστήριο κεντήματος.

- Την **Καλλιόπη Καβουνίδου**, που χάρισε 2 ασημένιες αυθεντικές πόρπες εξαιρετικής τέχνης και τη **Ρένα Φουντή** που πρόσφερε ένα θηλυκωτάρι, επιστήθιο κόσμημα, από την Αγία Άννα Εύβοιας.

- Το περιοδικό οφείλει πολλά «ευχαριστώ» στην δημοσιογράφο, **Ελένη Καμάρα** για την ιδιαίτερη βοήθεια και στήριξη σε πολλά τελευταία τεύχη του.

Το ΛτΕ Ραφήνας αποχαιρέτησε την επίτιμη πρόεδρό του, Έλλη - Ελένη Καχριμάνη, που έφυγε από τη ζωή τον Αύγουστο 2022. Το ΛΕΡ έστειλε στεφάνι στην εξόδιο ακολουθία, που την παρακολούθησαν μέλη του. Πολλά μέλη του ΛΕΡ παραβρέθηκαν στο 40ήμερο μνημόσυνο, όπου εκφωνήθηκαν λόγοι τιμής και θύμησης. Επί πλέον το ΔΣ αποφάσισε να εκδοθεί το επόμενο περιοδικό, αφιερωμένο ολόκληρο στην ζωή και την προσφορά της στα 22 χρόνια της προεδρίας της. Αξέχαστη!!

«τ' ανάβλεμμα», περιοδική έκδοση του Λυκείου των Ελληνίδων Ραφήνας • Εθνικής Αντιστάσεως 34, Ραφήνα
• τηλ.: 22943 03612 • e-mail: lykellrafinas@gmail.com

Επιμέλεια περιοδικού: Χριστίνα Παναγιώτου-Δακτυλίδη
Δημιουργικός σχεδιασμός: Φωτεινή Αλεξιάδου

Ομάδα σύνταξης: Εύη Γκατσοπούλου, Ελένη Καμάρα, Χριστίνα Παναγιώτου - Δακτυλίδη, Αναστασία Κάλφογλου, Άννα Κυριακάκη - Συνοδινού, Κατερίνα Σιούτα - Παπαδοπούλου, Άννα Ραποπούλου - Παπαθανασίου, Πάνος Τσίτσιος.

Διανέμεται Δωρεάν

- **Ενίσχυσαν οικονομικά:** Κατερίνα Σιούτα-Παπαδοπούλου

Εξώφυλλο: Μικροί μαθητές του ΛΕΡ στην αφιερωματική Χορευτική Παράσταση «Κόκκινα μισοφούστανα και κοραλιά πολκάκια, έρημα η(α) πομείνατε μες στα στενά σοκάκια» 7 Ιουλίου 2022.

χορευτική παράσταση

Γράφει η Εύη Γκατσοπούλου, Πρόεδρος του Λυκείου των Ελληνίδων Ραφήνας

«Κόκκινα μισοφούστανα και κοραλιά πολκάκια έρημα η(α)πομείνατε μες στα στενά σοκάκια»

... στους ξεριζωμένους ελληνικούς πληθυσμούς 1922-2022

Εκατό χρόνια μετά τη μικρασιατική τραγωδία το ΛΕΡ αφιέρωσε στους ξεριζωμένους ελληνικούς πληθυσμούς της Μ. Ασίας, του Πόντου και της Ανατολικής Θράκης, μια μεγαλειώδη χορευτική παράσταση.

Εκατόν είκοσι μικροί και μεγάλοι χορευτές ντυμένοι με τις εθνικές παραδοσιακές ενδυμασίες της Θράκης, της Καππαδοκίας, της Προποντίδας, της Ανατολικής Ρωμυλίας, του Πόντου, συνέθεσαν πάνω στη σκηνή στο προαύλιο του 1^{ου} Δημοτικού σχολείου Ραφήνας, στις 7 Ιουλίου 2022 το απόβραδο, εικόνες με χορό, λόγο και δράματα από τις μακρινές, μα αλυσμένης πατρίδες. Οι εκατοντάδες θεατές περιπλανήθηκαν από τις γειτονιές και τα ανέμελα παιχνίδια των παιδιών στην αντίπερα ακτή του Αιγαίου και πέρασαν από τον πόνο και την οδύνη του ξεριζωμού, τις περιπέτειες της φυγής. Συμμετείχαν με τον νου και την ψυχή στα παραδοσιακά έθιμα της Πρωτομαγιάς στην Ερυθραία με την αισιοδοξία της λουλουδιασμένης Άνοιξης. Έφτασαν στην Ανατολική Ρωμυλία και τον Πόντο, για να φυλάξουν τις μνήμες, τη νοσταλγία, αλλά και να αναγεννηθούν μέσα από την ελπίδα και τη δημιουργία στη μητέρα Ελλάδα.

Συγκινητικές στάθηκαν οι παρουσίες και οι αφηγήσεις ιδιαίτερα των λιλιπούτειων χορευτών, που βίωσαν με τον λόγο, το συναίσθημα και την κίνηση την ιστορική μνήμη της πατρίδας τους!

Η εναλλαγή χαράς, θλίψης, λεβεντιάς και νοσταλγίας μέσα από τις εκπληκτικές μουσικές μελωδίες της ορχήστρας, η πανδαισία των χρωμάτων και της ποικιλότητας των παραδοσιακών φορεσιών, οι συγκλονιστικές αφηγήσεις και μαρτυρίες έπλεξαν ένα μοναδικό αφιέρωμα και απέδωσαν φόρο τιμής στους προγόνους μας, που είτε χάθηκαν είτε διώχθηκαν βίαια,

περιπλανήθηκαν, πόνεσαν, διασκορπίστηκαν κατά την εθνική τραγωδία στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Η επιτυχημένη χορευτική παράσταση οφείλεται στην καλλιτεχνική επιμέλεια και διδασκαλία της Αγγελικής Καραγεώργου, στην ουσιαστική συμβολή και διδαχή χορών του Θεού Λειβαθνού, του Κωνσταντίνου Λιναρά και της Ανθίας Χρόνη, στην προετοιμασία και επίδοση των χορευτών και χορευτριών του ΛΕΡ, στη συμβολή του ΔΟΠΑΠ Ραφήνας, στον ευεργέτη του ΛΕΡ, Αθανάσιο Μαρτίνο, στην άσφογη οργάνωση ακούραστων μελών του ΔΣ του Λυκείου των Ελληνίδων Ραφήνας και στην πρόθυμη ανταπόκριση και προσφορά γειτονικών Λυκείων και συμπολιτών μας.

Το Λύκειο των Ελληνίδων Ραφήνας επεδίωξε με την αφιερωματική παράσταση μνήμης στα 100 χρόνια από τη μικρασιατική καταστροφή να μεταδώσει στους πολίτες της Ραφήνας, στη νέα γενιά και σε όλη την οικογένεια του Λυκείου των Ελληνίδων ένα σημαντικό μήνυμα: Τη σπουδαιότητα της γνώσης της ιστορικής αλήθειας, της πορείας του λαού μας, που μας προσδίδει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που φέρουμε και κληροδοτούμε, μας σφραγίζει την εθνική και πολιτιστική μας ταυτότητα. Την προβολή του έργου της μύησης όλων των συμπολιτών μας στον ελληνικό πολιτισμό, που επιτελείται στον χώρο του ΛΕΡ. Την αναγνώριση της κορυφαίας συμβολής των μικρασιατών προσφύγων στην πολιτιστική, κοινωνική και πολιτική ζωή της σύγχρονης Ελλάδας. Ιδιαίτερως την εκτίμηση στον επίμονο και ελπιδοφόρο αγώνα των πληγωμένων Τριγλιανών, που εγκαταστάθηκαν στην παραθαλάσσια Ραφήνα, τον τόπο μας, και με τις αρετές, το ήθος, τις αξίες και τις ικανότητές τους τον ανάστησαν, τον αγάπησαν, τον κατέταξαν στην καρδιά τους ως τη νέα τους πατρίδα.

Ταξίδι του ΛΕΡ στην Κέρκυρα εντυπωσιακή συμμετοχή στο φεστιβάλ παραδοσιακών χορών 10-13 Ιουνίου 2022

Η χορευτική ομάδα ενηλίκων του Λυκείου Ελληνίδων Ραφήνας (ΛΕΡ), στο πλαίσιο των εκδηλώσεων για τη διάδοση και διατήρηση των εθίμων και παραδόσεων της Ελλάδας, συμμετείχε στο Φεστιβάλ Παραδοσιακών Χορών που πραγματοποιήθηκε στις 12 Ιουνίου 2022 στο νησί της Κέρκυρας. Η ομάδα μας παρουσίασε παραδοσιακούς χορούς και τραγούδια από τα νησιά του Αιγαίου, τη Μικρά Ασία και τη Θράκη, λαμβάνοντας μέρος στην 9^η Συνάντηση Παραδοσιακών Χορευτικών, που διοργάνωσε ο Εκπολιτιστικός Σύλλογος Αχαράβης "Η Πρόσδος", σε συνεργασία με τον Δήμο Βόρειας Κέρκυρας.

Ήταν ένα τετραήμερο ταξίδι γεμάτο χορευτικές εμφανίσεις και πλούσιες εμπειρίες για τους συμμετέχοντες. Πιο συγκεκριμένα, το πρωί της Παρασκευής 10^{ης} Ιουνίου 2022 ένα χαρούμενο ανθρώπινο μελίσσι, αποτελούμενο από 37 μέλη και φίλους του ΛΕΡ, αναχώρησε από τη Ραφήνα με προορισμό το νησί των Φαιάκων. Επικεφαλής ήταν τα μέλη του ΔΣ του ΛΕΡ, Ασπασία Μπούρχα (Εφορος λαογραφίας και συνέφορος χορού), Εισοδεία Λέου (Γραμματέας ΛΕΡ) και Ρένα Φούντη (Ταμίας ΛΕΡ), ενώ μαζί μας ήταν και δύο δάσκαλοι χορού, η ακούραστη Αγγελική Καραγεώργου και ο Θέος Λειβαθινός.

Κατά τη διαδρομή και παρά τη βροχόπτωση που συναντήσαμε κατά διαστήματα, απολαύσαμε τις φυσικές ομορφιές της πατρίδας μας, περνώντας από Λαμία, Καρδίτσα, Τρίκαλα, τα γραφικά βλαχοχώρια της βόρειας Πίνδου, ακούγοντας ενδιάμεσα ενδιαφέροντα ιστορικά και λαογραφικά στοιχεία, μέχρι να φθάσουμε στο νησί μέσω της Ηγουμενίτσας.

Σύμφωνα με τον Στράβωνα, η Κέρκυρα ήταν το Ομηρικό νησί της Σχερίας και οι κάτοικοί της ήταν γνωστοί σαν Φαίακες. Το νησί έχει ταυτιστεί με το "Νησί των Φαιάκων" που περιγράφεται στην Οδύσσεια του Ομήρου.

Κατά την Ελληνιστική και Ρωμαϊκή περίοδο δέχτηκε διάφορες επιθέσεις και τελικά έγινε ναυτική βάση των Ρωμαίων. Ο Χριστιανισμός διαδόθηκε στο νησί από τους μαθητές του Αποστόλου Παύλου και του Αποστόλου Ανδρέα.

Η Κέρκυρα αποτελούσε μέχρι τον 10^ο αιώνα για τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία ασπίδα προστασίας σε επιδρομές

από Δυτικά. Από τον 10^ο μέχρι τον 14^ο αιώνα, δέχτηκε επιδρομές και κατοχές από Σαρακηνούς, Νορμανδούς, Βενετσιάνους και άλλους. Η Βενετία απέκτησε τον έλεγχο στο νησί το 1386 και έμεινε εκεί για 4 αιώνες, μέχρι το 1797. Στην Ενετοκρατία, το νησί γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη. Έγιναν οχυρώσεις, οικοδομήθηκε το Νέο Φρούριο και δημιουργήθηκε μια τεράστια επίπεδη έκταση μπροστά από το φρούριο, η σημερινή πλατεία "Σπιανάδα".

Το 1797 η Κέρκυρα παραχωρήθηκε στη Γαλλία. Μεσολάβησαν επιθέσεις Ρώσων και Οθωμανών και το 1815, με τη "Συνθήκη των Παρισίων", τα Επτάνησα έγιναν τμήμα του Ηνωμένου Βασιλείου. Την περίοδο αυτή έγιναν δρόμοι, κτίρια, συστήματα ύδρευσης και καθιερώθηκε ως επίσημη γλώσσα η Ελληνική. Το 1864 με τη "Συνθήκη του Λονδίνου" τα Επτάνησα πέρασαν οριστικά στην ελληνική κυριαρχία.

Η σύγχρονη πόλη της Κέρκυρας, με το έντονο βενετσιάνικο στοιχείο και τις αγγλικές και γαλλικές επιρροές, είναι μια κοσμοπολίτικη πόλη, με κύρια αξιοθέατα την τεράστια πλατεία Σπιανάδα, το Παλιό και Νέο Φρούριο, το Κανόνι, το Μον Ρεπό, το Λιστόν (ο κεντρικός πεζόδρομος στη Σπιανάδα), το περίφημο Θέατρο Σαν Τζιάκομο και σημερινό Δημαρχείο, τα μέγαρα της Ιονίου Βουλής και της Ιονίου Ακαδημίας και τα Μουσεία Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Ιστορίας. Μπροστά στο Κανόνι βρίσκεται το νησάκι με τη μονή της Παναγίας των Βλαχερνών και πιο πέρα το Ποντικονήσι. Πολιούχος είναι ο Άγιος Σπυρίδων. Εκτός πόλης υπάρχουν εξαιρετικές τοποθεσίες, όπως το Αχιλλείο.

εκδηλώσεις

Η περιοχή του Πέλεκα φημίζεται για το ηλιοβασιλέμα, ενώ στην Παλιοκαστρίτσα βρίσκεται το βυζαντινό φρούριο Αγγελόκαστρο.

Την Κυριακή 12 Ιουνίου ήταν η ημέρα διεξαγωγής του φεστιβάλ στην Αχαράβη, την τουριστική παραθαλάσσια κωμόπολη στη βόρεια Κέρκυρα που αποτελεί την έδρα του τοπικού δήμου. Η ονομασία της προέρχεται από τις αρχαίες λέξεις "άχαρη ήβη", μιας και η περιοχή ήταν έλος και οι κάτοικοι από την ελονοσία έδειχναν άχαροι.

Χορευτές και χοροδιδάσκαλοι, επιβλητικοί με τις παραδοσιακές φορεσιές τους, έδωσαν τον καλύτερο εαυτό τους, δείχνοντας το πάθος τους για το χορό, την αγάπη τους στην παράδοση αλλά και το μεγαλείο της ελληνικής ψυχής, αποσπώντας θερμά χειροκροτήματα, από παρευρισκόμενους ντόπιους και τουρίστες.

Οι υπόλοιπες ημέρες της εκδρομής αφιερώθηκαν σε ξεναγήσεις και επισκέψεις στην πόλη, καθώς και σε γειτονικά και δημοφιλή μέρη, όπως:

- ξενάγηση σε βιοτεχνία - έκθεση παραγωγής προϊόντων του Κουμ κουάτ,
- εκκλησιασμό στον Ιερό ναό του Αγίου Σπυρίδωνα όπου φυλάσσεται το λείψανο του Αγίου,
- επίσκεψη στην Παλιοκαστρίτσα και την ιστορική μονή του 13^{ου} αιώνα,
- επίσκεψη στο Κανόνι - Ποντικονήσι,
- συμμετοχή σε παραδοσιακό γλέντι στο χωριό Κληματιά (στη βόρεια Κέρκυρα), με αφορμή την εορτή της Αγίας Τριάδας.

Η επιστροφή έγινε μέσω της Ιονίας και της Ολυμπίας οδού, με στάση στα πανέμορφα Ιωάννινα. Εντύπωση έκανε η διέλευση από τη γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου. Είναι μία καλωδιωτή γέφυρα, που λειτουργεί από το 2004, στηρίζεται σε 4 πυλώνες και έχει συνολικό μήκος 2.880 μέτρα. Το έργο θεωρείται πρωτοποριακό, εξαιτίας του μεγάλου βάθους θεμελίωσης και της επικινδυνότητας λόγω σεισμικότητας της περιοχής.

Το Λύκειο Ελληνίδων Ραφήνας επαγρυπνά και προετοιμάζεται για την επόμενη εξόρμησή του, όπου με την ίδια λεβεντιά και χάρη θα αποδώσει ελληνικά δημοτικά παραδοσιακά μοτίβα από διάφορα διαμερίσματα της χώρας μας.

Το ποίημα «Αναστενάζω και ριγώ...» έγραψε και απήγγειλε στην εκδήλωση της χορωδίας, "Μικρασιάτικα μελίσματα", η Σωσώ Λέου, Γεν. Γραμματέας του ΛΕΡ και υπεύθυνη της χορωδίας του.

Αναστενάζω και ριγώ...

Λόγια πολλά δεν θα σας πω μόνο λίγα στιχάκια,
σκέψεις αυθόρμητες, απλές
για τη γενιά, τη φύτρα μας, τις ρίζες που μας θρέψαν.
Οι πρόγονοί μου πρόσφυγες λεροί, ξεριζωμένοι
θάψαν ζωή, καρδιά και νου στις Τρίγλιες τ' ακρογιαλί.
Από παιδί αντρώθηκα μέσα σε ιστορίες
για τόπους άγιους, ζεστούς, περβόλια κι ελαιώνες,
για σπίτια ψηλοτάβανα γι' ανθρώπους και κουκούλια,
που 'χαν πατώματα διπλά και βιός καλοστρωμένο.
'Όλα τ' αφήσαν πίσω τους, φύλλα του αέρα γίναν,
που τα φυσάει ο άνεμος και που να απαγκιάσουν;
Το κύμα κάναν γέφυρα και πέρασαν αντίκρυ
να βρουν σωσμό, νέα ζωή, εδώ που λεν πατρίδα.
Κι ήρθαν σε τόπους άγνωστους και αδειανούς ακόμα
σφίξαν τα δόντια κι είπανε αγάντα να ανεβούμε
το μονοπάτι της τραχιάς ζωής, την πίκρα, την ορφάνια.
'Όργωσαν μέρη άνυδρα, έστησαν μαχαλάδες,
χωριά μικρά στο πουθενά, με ονόματα αρχαία,
Σμύρνη, Ιωνία, Νίκαια, Τρίγλια και Μαινεμένη
Ραφήνα, Μάκρη, Μουδανιά, Φώκαια, Ερυσθαία ...
Φέραν μαζί τους μουσικές, ρίμες, χορούς, αντέτια,
γιορτές, βεγγέρες, έθιμα, αιώνων παραδόσεις,
μ' αυτά ανασταίνανε θαρρείς αυτά που μείναν πίσω,
μνήμες ακριβοφύλαχτες μες στις ψυχής τα βάθη,
συντροφεμός νοσταλγικός σε κάθε αναπαμό τους.
'Έτσι κι εγώ... στο σήμερα σκαρώνω στιχοπλάκια
με την καρδιά και το μυαλό σ' αυτούς που γνώρισα παιδί
να μου ιστορούν τι χάσαν

κι όσα βάσανα πέρασαν στις προσφυγιάς τη ζήση,
όταν σαν έρμα ανθρώπινο τους πέταξαν στην άκρη,
σαν άχρηστο εμπόδιο σε όσα είχαν σχεδιάσει.

**Αναστενάζω και ριγώ, θυμούμαι και δακρύζω,
μ' ένα ταξίμι μάτια μου, τον πόνο μου ξορκίζω...**

*Η βαθιά πληγή που άνοιξε με το ξεκλίρισμα του χιλιόχρονου
ελληνισμού της Ανατολής, δεν λέει ακόμα να κλείσει.*

Γράφει η Σαλώμη Βασιλαματζή- Χρυσανθακοπούλου, Τοπογράφος Μηχ/κος Ε.Μ.Π.

Το Γκάζι (Αεριοφως) της Αθήνας

Η περιοχή το 1936

«Εis την περιοχή του αεριοφωτος...
Να μια νέα κόλαση εντός σχεδόν της πρωτευούσης, κόλαση φρικτή...»
"Ελεύθερον Βήμα", 20 Σεπτεμβρίου 1928

Περνώντας με το λεωφορείο, πριν από πολλά χρόνια, από την οδό Πειραιώς στην Αθήνα, είδα κάποια στιγμή από το παράθυρο κάτι πρωτόγνωρο. Πίσω από έναν παλιό μανδρότοικο υψώνονταν στον ουρανό κάτι πανύψηλες κολώνες από σιδερένιες ράβδους. Σκουριασμένες, μαυριδερές, τοποθετημένες κυκλικά σε κανονικές αποστάσεις μεταξύ τους. Ξεχώριζαν εντυπωσιακά με το ύψος τους και την αντίθεση του μαυρισμένου χρώματός τους με τον γκριζογάλο ουρανό. Δεν συγκατατούσαν κάποια σκεπή πάνω τους. Φαίνονταν εγκαταλελειμμένες, χωρίς σκοπό αλλά και υπερήφανες, ανεξάρτητες και αδιάφορες για τα χαμηλά παλιά κτίσματα με τα κεραμίδια που ήταν γύρω τους. Εξαφανίσθηκαν ξαφνικά, ανάμεσα σε θεόρατα φουγάρα, πέρασαν γρήγορα και χάθηκαν από το παράθυρο του λεωφορείου. Κάποιος είπε: Πέρασαμε το Γκάζι.

Το Γκάζι ή Αεριοφως ή αργότερα Φωταέριο ήταν το εργοστάσιο παραγωγής φωταερίου στην παλιά Αθήνα. Ιδρύθηκε την εποχή του Όθωνα με βασιλικό διάταγμα του 1857 και τη σύμφωνη γνώμη του Δημοτικού Συμβουλίου της Αθήνας. Ο χώρος του εργοστασίου ήταν 30 στρέμματα περίπου, νοτιοδυτικά της διασταύρωσης της Ιεράς Οδού με την οδό Πειραιώς και ήταν εκτός του πρώτου σχεδίου πόλεως των Αθηνών. Σήμερα είναι πολύ δύσκολο να φαντασθούμε πώς ήταν η περιοχή τότε. Ακατοίκητη και έρημη. Μόνο χωράφια και έλη υπήρχαν.

Την εγκατάσταση και λειτουργία της πρώτης μονάδας φωταερίου της χώρας, ανέλαβε ο Γάλλος Φρανσουά Φεράλδι.

Το φωταέριο στη μονάδα παραγόταν με την υψηλή θέρμανση λιθάνθρακα, ο οποίος ήταν εισαγόμενος. Οι εγκαταστάσεις περιελάμβαναν ειδικούς φούρνους, με αποστακτικά κέρατα, όπου ο λιθάνθρακας θερμαινόταν στους 1000° C για να παραχθεί το αέριο. Αυτό αφού είχε ψυχθεί, καθαριζόταν από τις προσμίξεις στους χώρους καθαρισμού, αποθηκευόταν σε αεριοδεξαμενές (τα αεριοφυλάκια) και διοχετευόταν σε μικρό δίκτυο διανομής. Το υπόλειμμα που έμενε, το κωκ, απομακρυνόταν. Στην αρχική φάση της λειτουργίας του εργοστασίου, τοποθετήθηκαν φανάρια φωταερίου για να φωτίσουν τους σχεδόν αδιαμόρφωτους δρόμους στο κέντρο της παλιάς Αθήνας. Μέχρι τότε υπήρχαν μόνο ελάχιστα λαδοφάναρα ή φανάρια με πετρέλαιο. Ο φωτισμός των δρόμων με το φωταέριο ήταν μεγάλος εκσυγχρονισμός για την Αθήνα των 30.000 κατοίκων και χαιρετήθηκε με ενθουσιασμό από τους Αθηναίους.

Το 1887 την λειτουργία του εργοστασίου ανέλαβε ο Τζι-οβάννι Σερπιέρι με γάλλους μηχανικούς. Τότε έγιναν πολλές επεκτάσεις και βελτιώσεις των εγκαταστάσεων και του δικτύου και έτσι μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν το φωταέριο και εργοστάσια, καταστήματα και οικίες του κέντρου της Αθήνας.

Η λειτουργία του εργοστασίου στην οδό Πειραιώς προκάλεσε την κατασκευή και άλλων εργοστασίων και βιοτεχνιών κατά μήκος της οδού, δημιουργώντας μία βιομηχανική περιοχή. Συνέπεια όλων αυτών ήταν η ανάπτυξη στα δυτικά κυρίως της Οδού Πειραιώς ενός συνοικισμού από αυθαίρετα μικρά παραπήγματα όπου εγκαταστάθηκαν πολλά άτομα με

Αθήνα...

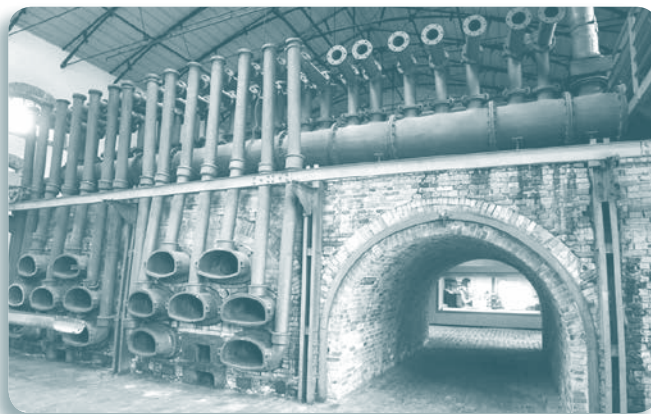
μικρές οικονομικές δυνατότητες. Εργάζονταν στο φωταέριο, σε άλλα εργοστάσια ή στη λαχαναγορά των Αθηνών που βρισκόταν στη γωνία του οικοδομικού τετραγώνου του εργοστασίου, Ιεράς Οδού και Πειραιώς. Επίσης στο συνοικισμό αυτό, που οι Αθηναίοι ονόμασαν **Γκαζοχώρι**, ήρθαν να εγκατασταθούν κατά καιρούς πολλοί μετανάστες και πρόσφυγες. Το Γκαζοχώρι εξελίχθηκε σε ένα εξαιρετικά υποβαθμισμένο και κακόφημο χώρο. Η έλλειψη κάθε υποδομής ύδρευσης, αποχέτευσης, στοιχειωδών όρων υγιεινής μαζί με τις αναθυμιάσεις του Γκαζιού, δημιουργούσε τις κατάλληλες συνθήκες για την εξάπλωση κάθε είδους επιδημίας. Οι κάτοικοι υπέφεραν από πυρετούς, μηνιγγίτιδα, επιδημίες τύφου και ευλογιάς. Τα θύματα ήταν πολλά ιδίως μεταξύ των παιδιών.

Το 1938, το εργοστάσιο ανέλαβε ο Δήμος Αθηναίων. Το 1952, συστάθηκε η Δημοτική Επιχείρηση Φωταερίου Αθηνών (Δ.Ε.Φ.Α..) Από τη δεκαετία του 1950, αρχίζει σταδιακά η βελτίωση συνθηκών στο Γκαζοχώρι. Κτίζονται σπιτία μικρά ισόγεια, οι υποδομές βελτιώνονται. Αναπτύσσεται το μικρομπόριο και λειτουργούν διάφορα εργαστήρια, συνεργεία, μαγειρεία και ό,τι χρειάζεται για την ζωή μιας συνοικίας.

Την δεκαετία του 1960, η χρήση του ηλεκτρικού ρεύματος, οδηγεί στη μείωση της ζήτησης του φωταερίου. Η μόλυνση της ατμόσφαιρας από τον καπνό του Γκαζιού και οι ανθυγιεινές συνθήκες της περιοχής έχουν προκαλέσει πολλές διαμαρτυρίες από τους κατοίκους οι οποίες υιοθετούνται από πολλές οργανώσεις και δεν μπορούν να αγνοηθούν από τις αρχές.

Το 1984, σταμάτησε η λειτουργία της Δ.Ε.Φ.Α. και το εργοστάσιο έκλεισε. Το 1986, το σύνολο των εγκαταστάσεων που είχαν εγκαταλειφθεί ανακηρύχθηκαν διατηρητέο ιστορικό μνημείο από το Υπουργείο Πολιτισμού. Στο τέλος της δεκαετίας του 1990, αρχίζουν οι εργασίες συντήρησης και επισκευών στις εγκαταστάσεις. Ο ανακαινισμένος χώρος των εγκαταστάσεων ονομάστηκε **Τεχνόπολη του Δήμου Αθηναίων**.

Το 2013, εγκαινιάζεται το **Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου** το οποίο είναι επισκέψιμο. Μοναδικό στην Ευρώπη γιατί διατηρεί στις θέσεις του όλο το μηχανολογικό εξοπλισμό που απαιτούσε η παραγωγή του φωταερίου. Επίσης διατηρούνται τρία από τα τέσσερα αεριοφυλάκια.

Τμήμα του εργοστασίου Φωταερίου

Πριν από μερικά χρόνια επισκέφθηκα αυτό το μουσείο. Όταν ο επισκέπτης εισέρχεται στο χώρο των φούρνων όπου γίνονταν η θέρμανση του λιθάνθρακα αμέσως αισθάνεται μία ιδιαίτερη και όχι ευχάριστη οσμή. Είναι εντυπωσιακή η ύπαρξή της μετά από τόσα χρόνια που έχει σταματήσει η λειτουργία του εργοστασίου. Φαντάζεται κανείς πόσο έντονη θα ήταν όταν λειτουργούσε το Γκάζι ώστε να έχει διαποτίσει τοίχους και οροφές και να κάνει αισθητή την παρουσία της ακόμη και σήμερα. Στη συνέχεια μπορούμε να επισκεφθούμε όλους τους χώρους των εγκαταστάσεων. Ακόμη, να δούμε αντικείμενα του εργοστασίου της εποχής που λειτουργούσε και συσκευές οικιακής χρήσης με φωταέριο.

Υπάρχει επίσης η δυνατότητα να παρακολουθήσει ο επισκέπτης την προβολή ενός ντοκιμαντέρ που γυρίστηκε μέσα στο Γκάζι όταν αυτό λειτουργούσε ακόμη. Μόνο βλέποντας αυτό το ντοκιμαντέρ μπορεί να αντιληφθεί κανείς πόσο σκληρές ήταν οι συνθήκες εργασίας. Βλέπουμε τους εργαζόμενους αδύνατους, κατάμαυρους, με τα φτωχικά τους ρούχα να μεταφέρουν με τα καρτσάκια τον λιθάνθρακα στους φούρνους. Δουλεύουν σε θερμοκρασία 60° - 70° C και μετά αποσύρουν το υπόλειμμα, το κωκ που ανήκει. Φυσικά ούτε υπόνοια για μάσκες. Δεν φοράνε καν γάντια. Γι' αυτό άλλωστε ελάχιστοι από τους εργαζομένους είχαν προλάβει να πάρουν σύνταξη. Σήμερα όλα αυτά είναι παρελθόν. Στην περιοχή, που έχει αναβαθμισθεί εντυπωσιακά, λειτουργούν χώροι πολιτιστικών εκδηλώσεων, καφέ, εστιατόρια, κέντρα διασκέδασης. Η στάση του μετρό "ΚΕΡΑΜΕΙΚΟΣ" στην περιοχή βοήθησε πολύ την ανάπτυξή της, όπως και το παράρτημα του μουσείου Μπενάκη. Η εύκολη πρόσβαση του χώρου του Κεραμεικού, του Θησείου και της Ακροπόλεως με τους ελεύθερους χώρους που έχουν διαμορφωθεί είναι επίσης ένα μεγάλο πλεονέκτημα για την περιοχή. Το Γκαζοχώρι δεν υπάρχει πλέον, ούτε το όνομά του. Αλλά υπήρξε. Τώρα ανήκει στην ιστορία.

ΠΗΓΕΣ:

1. Οδηγός επισκέπτη Βιομηχανικού Μουσείου Φωταερίου
2. Μπουρνόβα Ευγενία - Στογιαννίδης Γιάννης, Γκαζοχώρι: Η ιστορία μιας συνοικίας (1857-1980) Διαδίκτυο.

Δεκαετία '60

Γράφει η Βαρβάρα Βαγιάκου-Βλαχοπούλου, συγγραφέας, με καταγωγή από Λήμνο

Τότε που περιμέναμε τα γράμματα...

Οι παλιοί ταχυδρόμοι (από την Ηλεκτρονική Εφημερίδα του Βαλτινού)

Πεντακόσια εκατομμύρια sms για «Χρόνια Πολλά» έστειλαν οι Έλληνες τις Άγιες ημέρες των γιορτών.

Ψυχρό ακούγεται, αλλά σύγχρονο. Σήμερα όλα τα έχουμε εμπιστευτεί στην άψυχη τεχνολογία... Από προπαίδεια (τα παιδιά αγνοούν το πέντε εφτά τριανταπέντε) μέχρι παιδεία. Τέρμα ακόμα και τα σχολικά βιβλία. Το σχολικό βιβλίο «ξεφυλλίζεται» στη γυάλινη του internet οθόνη, στερημένο αφής, αποστειρωμένο. Οι σάκκες γεμάτες άοσμα dvd. Βιβλία χωρίς μυρωδιές, σελίδες ασημάδευτες, ατσαλάκωτες, απογυμνωμένες συναισθημάτων. Τίποτα χειροπιαστό, τίποτα χειροποίητο. Γνώσεις, γνώσεις, γνώσεις... Κι ανάμεσα στις γνώσεις και την πληροφορική ξεψύχισε η σοφία. Οι διανοούμενοι, σκαρφαλωμένοι στα κεφάλια τους τα ίδια, απλά βλέπουν τη ζωή να τους ποζάρει. Ακόμα και τα επαγγέλματα με τη συμβολή του κουμπιού και του πλήκτρου μεταλλάχτηκαν. Πολλά εξ αυτών εγκατέλειψαν την «εφημερία» και την κοινωνική τους προσφορά. Έτσι, το ελπιδοφόρο, μαντατοφόρο επάγγελμα του ταχυδρόμου έγινε αδιάφορο έως αντιπαθητικό. Γιατί, τί κουβαλά σήμερα ο ταχυδρόμος; Ούτε γράμματα, ούτε συντάξεις, ούτε ευχές. Λογαριασμούς κουβαλά μόνο, που οσονούπω θα μένουν ανεξόφλητοι και διαφημιστικά έντυπα που χαρά στην επιμονή τους οι αποστολείς να βομβαρδίζουν ακόμα χέρσα χωράφια. *Στης ψυχής το αδιέξοδο πάντα υπάρχει μια τρύπα.*

Απλώνω το χέρι μου στο κίτρινο συρτάρι. Ανάμεσα σε οξειές, φιλές και δασείες, η αλπισμόνητη περισπωμένη σα

χελιδόνα σπαθίζει στο κίτρινο του συρταριού. Το χέρι μου χαϊδεύει τρυφερά το «Αίσιον και Ευτυχές το Νέον Έτος» και το έλκηθρο του Αη Βασίλη που κυλά ανάμεσα στο χιονισμένο τοπίο... γυρνά του ρολογιού τους δείκτες πίσω και... νάτες οι εικόνες. Γιατί με συνοδεύουν; Δε ξέρω... ίσως γιατί τις κανακεύω, ίσως γιατί ποτέ μου δεν κατέβηκα απ' το έλκηθρο. Νάτος λοιπόν ο ταχυδρόμος, ο Μπάμπης ο λεβεντονιός με τη δερμάτινη καφετιά τσάντα κρεμασμένη στο λαιμό και το μόνιμο χαμόγελο κάτω απ' τη θημωνιά του μουστακιού του. Τον είδα απ' το παράθυρο να έρχεται και πετάχτηκα να του ανοίξω την πόρτα πριν πεταχτεί η καρδιά της Νόνας απ' το στέρνο της. Μέρες τώρα τον περίμενε «έλα αγόρι μ', σε μπάντεχα» του είπε κι έβαλε το σκελετωμένο της χεράκι στην τσέπη της γκριζας της ποδιάς να πιάσει το μπαξίτζι. Μέρες τώρα του 'χε ετοιμάσει. «Ελα κυρά Βοτώ... καλώς το δέχτηκες... είναι και συστημένο» είπε με νόημα. «Νά, βάλε εδώ την υπογραφή σου και σε καλή μεριά». Κι η Νόνα με ξεχωριστή αφοσίωση στο μολύβι που της πρότεινε, αποτύπωσε προσεκτικά το πολυσυζητημένο Ελ. Πατ... μοναδική κατάκτηση γραφής. «Τν' ευχή μ' νάχ'ς παλκάριμ, πάντα καλά μαντάτα να με φέρν'ς» είπε η Νόνα, έπιασε το γράμμα λατρευτικά, το σταύρωσε, το φίλησε και το έδωσε στην κόρη της να το διαβάσει δυνατά. Η μαμά βάλθηκε να διαβάξει, αφού πρώτα ανέσυρε το τσεκ και το πέρασε στα χέρια της Νόνας. «Σε καλή μεριά» της είπε. Σεβαστή μητέρα, Υγείαν έχω και υγείαν ποθώ και δι' Υμάς. Η Κική έτεκεν θήλυ και θα το δώσουμε το σεβαστόν σου όνομα

Καλό καιρό...

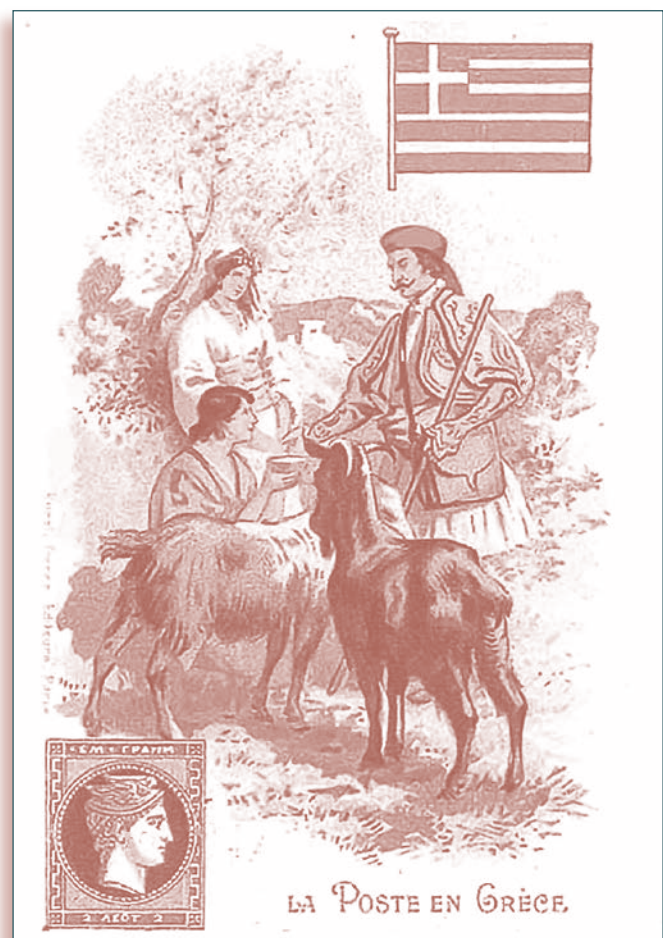
Ελισάβετ... Τα θολά ματάκια της Νόνας μπούκωσαν. Δε μπορούσα να φανταστώ πως κι η χαρά μπορεί να παράξει τόσα δάκρυα. Μικρό κοριτσάκι τα φυλλοκάρδια μου μανταλωμένα ακόμα, δεν είχαν κλάψει ποτέ από χαρά. Τόχε τόσο ανάγκη αυτό το ξέσπασμα η ψυχή της. Η ψυχή της κάθε μάνας που στερούνταν τις στιγμές της χαράς, της ευτυχίας, ακόμα και της λύπης του ξενιτεμένου της παιδιού. Στιγμές που μόνο τις φαντάζονταν, τις ονειρεύονταν, τις χάιδευε στοργικά ο νους της... και μόλις έφτανε το γράμμα, ποταμός τα συναισθήματα, πλημμύριζαν την ψυχή και ξέσπαζαν σε δάκρυα. Δάκρυα ασταμάτητα. Το ξέσπασμα αυτό ήταν λυτρωτικό. Το περίμενε περισσότερο και απ' το τσέκ. Ήταν ξέσπασμα συμπεκνωμένης απαντοχής. Μπορεί να περνούσε και ένας, και δυο μήνες που το περίμενε τούτο το γράμμα, κι άλλος τρόπος επικοινωνίας στην εποχή εκείνη δεν υπήρχε. Το ξέσπασμα λοιπόν αυτό ήταν ανάγκη της ψυχής να βγει περίπατο... να δει χρώματα.

Η μοναξιά στο νησί είχε σπάνια χρώματα. Ένα απ' αυτά ήταν και ο ταχυδρόμος. «Όταν τίποτα δεν περιμένεις απ' το αύριο, το σήμερα διαρκεί όσο μια αιωνιότητα. Τέλμα που σκοτώνει». Να γιατί τον περιμέναμε τον ταχυδρόμο. Μέσα στη μαυρίλα της μεταπολεμικής εκείνης εποχής που δοξολογούσε τη φτώχεια της και τα απαγορευτικά κλισέ της, ο ταχυδρόμος φάνταζε Αν-Βασίλης που μοίραζε μερτικά μια φορά την εβδομάδα, όταν ερχόταν εκείνη η κορβέτα το «Αλεξανδρούπολις»-που όταν φουντάρισε πάνω στο «Τηγάνι» το αντικατέστησε το «Ιόνιο». Σήμερα, πήρε το μερτικό της η Νόνα. Την περασμένη εβδομάδα, το είχε πάρει ο κυρ-Θωμάς που μέρες κούρνιαζε δίπλα στο μαγκάλι με το τσιγάρο βιδωμένο στο χέρι και την αγωνία να πάρει νέα απ' το γιο του τον φαντάρο. Κι όταν έφτασε το γράμμα, το 'βαλε στα εικονίσματα ο καμερός μήπως η πίστη του το στείλει εκεί ψηλά στην κυρά - Θωδώρα του, τη μάνα του φαντάρου που έφυγε χωρίς το τελευταίο ασπασμό του γιου της. Υπηρετούσε την πατρίδα βλέπεις... Πέτρινες ζωές, πέτρινες καρδιές έλιωναν στην ηλιαχτίδα ενός γράμματος.

Κι' η κυρά-Βασιλεία πήρε σήμερα μερτικό χαράς απ' τον καπετάνιο της που παστώνονταν αλάτια στο γκαζάδικο ανάμεσα στα στενά των Βερμούδων. «Πω πω κάτι γραμματόσημα. Να μου τα φυλάξεις κυρά-Βασιλεία, ε;» Φάκελοι εσωτερικού μ' ένα κομμάτι γαλανόλευκης γιρλάντας. Φάκελοι εξωτερικού με πολύχρωμες γιρλάντες και σπάνια γραμματόσημα. Γράμματα με πρόσωπο... με τον οικείο γραφικό χαρακτήρα να μιλά και να περιγράφει γεγονότα κομμένα σε φέτες... να εγείρει συναισθήματα. Γράμματα με μυρωδιές... ίσως και με μουντζούρες, που άλλα έγραφαν και άλλα πρόδιδαν. Ναι, που πρόδιδαν δάκρυα, συγκινήσεις, βάσανα, πόνο. Οπωσδήποτε δάκρυα ευδιάκριτης νοσταλγίας, γράμματα καθρέφτες, μέσα στους οποίους καθρεφτίζονταν οι ζωές των παιδιών, των αδελφών, γενικά των ξενιτεμένων.

Απλώνω το χέρι μου ακόμα πιο βαθιά στο κίτρινο συρτάρι. Το ξεθωριασμένο μενεξεδί των πανσέδων ζωντανεύει και αποπνέει ρομαντικές θωπείες. Μοσχοβολούνε της δραχμής τα γιασεμιά πάνω στην κάρτα με τα Χρόνια τα Πολλά για την ονομαστική εορτή της πολυαγαπημένης. Ευλαβικά ανασύρω το κατακίτρινο μπαρουτιασμένο γράμμα του παππού απ' τον πόλεμο. Δυσανάγνωστο, βουτηγμένο στην κιτρινάδα του και στο μελανό των δακρύων της γιαγιάς. Πόσες φορές να έκλαψε πάνω του; Τί μπαξίζι άραγε να έδωσε στον ταχυδρόμο μεσοπόλεμα; Υπέφερε, γράφει, από κρουσπαγήματα... Και η γιαγιά το έβαλε πάνω στο εικονίσμα της Παναγιάς να τα γιατρέψει. Και όταν αυτά άρχισαν να γιατρεύονται τα έβαλε βαθιά στη ζεστασιά του κίτρινου του συρταριού. Είναι ζεστά τα κίτρινα συρτάρια!!! Με σεβασμό το ξανάβαλα στη θέση του, δίπλα στο κομπολόι με τις κίτρινες κεχριμπαρένιες χάντρες.

Μνήμες γλυκιές, μνήμες πικρές, χάντρες που σα κατρακουλούν όλες κάτι θυμίζουν. Γάντζοι αδύναμης γεροντικής πνοής του κομπολογιού οι ζωντανές ρομαντικές λαλιές οι κίτρινες οι χάντρες οι τσαχπίνες... Κι' οι κίτρινες οι χάντρες οι τσαχπίνες αρνούνται να γίνουν "e-mail".

Γράφει η Νάντια Παντελιά, απόφοιτος ΤΕΙ Διοίκησης Τουριστικών Επιχειρήσεων

Πόσο πλούτισε το τραπέζι μας με την Πολίτικη-Μικρασιατική κουζίνα!

Η Μικρά Ασία αποτέλεσε, για πολλούς αιώνες, το λίκνο, όπου έζησε και καθόρισε με την πολύπλευρη παρουσία του ο Ελληνισμός. Η **Μικρασιατική Καταστροφή** είχε ως αποτέλεσμα τον βίαιο ξεριζωμό 1.500.000 Ελλήνων από τις πατρογονικές εστίες και την έλευσή τους ως πρόσφυγες στη μητέρα πατρίδα, που τους συμπεριφέρθηκε περισσότερο σαν μητριά, κατά την γνώμη μου. Η αποκατάσταση των προσφύγων ήταν πλέον γεγονός.

Η ελληνική κουζίνα στις αρχές του 1900 είναι λιτή με περιορισμένα μέσα και υλικά. Παρόλο που οι μάγειρες του Όθωνα έφεραν την δυτική και κυρίως την γαλλική κουζίνα στην Αθήνα, αυτή ήταν για λίγους και για τους έχοντες οικονομική άνεση. Οι πρόσφυγες, εκτός από τις μνήμες τους κουβαλούσαν και όλη την παράδοσή τους. Η αστική πολιτική κουζίνα και η κουζίνα της Ιωνίας, της Καππαδοκίας και του Πόντου, συνέβαλαν στην τελική διαμόρφωση της ελληνικής κουζίνας. Χαρακτηριστικά τους είναι ο εμπλουτισμός της γεύσης με κάθε αρωματικό βότανο ή μπαχαρικό. Δεν ήταν πολύπλοκες συνταγές, όμως, ήταν γεμάτες από χρώματα και μυρωδιές.

Οι γεωγραφικές και κλιματολογικές συνθήκες του χώρου που διαβίωσαν οι Μικρασιάτες, τα τοπικά προϊόντα, οι επιρροές που δέχθηκαν από εθνότητες με τις οποίες συγκατοίκησαν και η οικονομική ευμάρεια και ευρηματικότητα της μικρασιάτισσας νοικοκυράς, διαμόρφωσαν έναν ξεχωριστό χαρακτήρα της κουζίνας τους.

Στην **Καππαδοκία**, οι Έλληνες τρέφονταν κυρίως με προϊόντα απόρροιας σιτηρών, όπως ψωμί, πλιγούρι, σιμιγδάλη, πίτες και ακολουθούσαν τα όσπρια. Οι νοικοκυρές για να υποδεχτούν το χειμώνα ετοίμαζαν τον «**καβουρμά**» (τσιγαρισμένο κρέας προβάτου), σουτζούκι (είδος αλλαντικού με βοδινό κρέας πικάντικο) και παστουρμά. Η ονομασία του προέρχεται από τη λέξη *pastirma* που σημαίνει πιεσμένο κρέας στα τουρκικά, πιθανόν εξαιτίας της συνήθειας των τουρκικών φυλών να έχουν μαζί τους παστό κρέας μέσα σε ειδικές τσέπες της σέλας τους, οι οποίες βρίσκονταν κάτω ακριβώς από τους μηρούς του ιππέα. Με τον παστουρμά μαγείρευαν όσπρια, σούπες και άλλα φαγητά. Από το τραπέζι τους δεν έλειπαν τα αλίπαστα (αλίπαστο θεωρείται για παράδειγμα το τουρσί, ψάρια όπως ο μπακαλιάρος ή η λακέρδα κ.λπ. που διατηρούνται μέσα στο αλάτι). Υπήρχε αφθονία γαλακτοκομικών προϊόντων όπως το βούτυρο, το γιαούρτι, το αϊράνι (κρύο ρόφημα γιαουρτιού με νερό), το τυρί. Η διατήρηση των λαχανικών γινόταν με τη μέθοδο της αποξήρανσης ή τα διατηρούσαν σε ξύδι (τουρσί). Από τη διατροφή τους απουσίαζε το ελαιόλαδο και τα λαδερά φαγητά, καθώς δεν ευδοκίμούσε το δέντρο της ελιάς εκεί. Μαγείρευαν με βούτυρο όλα τα φαγητά και τα γλυκίσματα.

Στην **Ιωνία**, συνυπήρχαν παραδοσιακά φαγητά της Μικράς Ασίας, της Κωνσταντινούπολης, των νησιών του Αιγαίου, αλλά και ευρωπαϊκή κουζίνα. Τα διάφορα είδη ψαριών, τα μαλακόστρακα και τα μαλάκια, τα λαχανικά, τα τοπικά χόρτα

Κουζίνα...

με τα οποία παρασκευάζαν χορτόπιτες και σαλάτες, τα όσπρια και το κρέας, αποτελούσαν τον κορμό του διαιτολογίου του Ελληνισμού της Ιωνίας.

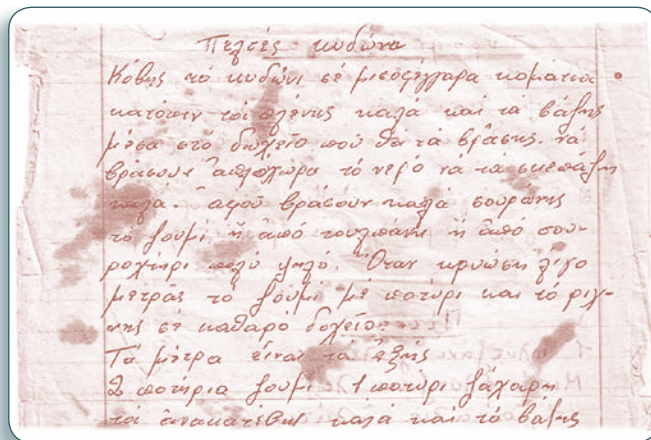
Η περιοχή του Πόντου χαρακτηρίζεται από το στοιχείο της πολυπολιτισμικότητας. Ως απόρροια αυτού, η ποντιακή κουζίνα δέχεται επιρροές από την κουζίνα ανθρώπων διαφορετικών εθνικοτήτων που κατοικούν στη περιοχή. Θα παρατηρηθούν επιρροές και ομοιότητες με τη κουζίνα της Ρωσίας, της Αρμενίας, της Τουρκίας αλλά και της Κεντρικής Ασίας

Οι πρόσφυγες δυσκολευτήκαν πολύ να προσαρμοστούν στην Ελληνική πραγματικότητα, γι' αυτό κρατήθηκε απομωμένη η κουζίνα τους και η κουλτούρα μέσα στις δικές τους συνοικίες (Νίκαια, Φιλαδέλφεια, Καισαριανή, Ν. Ιωνία). Πέρασαν πενήντα χρόνια για να ενσωματωθεί στην ντόπια κουζίνα και να αποτελέσει αναπόσπαστο μέρος της ελληνικής γαστρονομίας.

Στη δεκαετία του 1940 το σουβλάκι αρχίζει να διαδίδεται σε προσφυγικές γειτονιές, όπως π.χ. στον Κορυδαλλό, ενώ στον Πειραιά ένας Κωνσταντινουπολίτης έφτιαξε το 1950 το πρώτο τυλιχτό σουβλάκι με κεμπάπ, το οποίο εκτός από το κρέας περιελάμβανε ντομάτα, κρεμμύδι, μαϊντανό και για τους μερακλήδες, ζεστή κόκκινη σάλτσα ντομάτας (είτε καυτερή είτε απλή) που άρχισε να πωλείται σε καρτσάκια στο δρόμο. Την ίδια περίοδο βγαίνουν στο δρόμο τυρόπιτες, πιρσκι και παγωτά. Αρχίζει να διαγράφει την δική του πορεία το Ελληνικό street food. Σ' αυτή τη περίοδο στήνονται και μικρά μαγαζάκια που σερβίρουν κρασί αλλά με μικρά πιατάκια με μεζέδες τα οποία σιγά-σιγά γίνονται γαστρονομικός πόλος έλξης όλων των Αθηναίων. Στην Ν. Ερυθραία έχουμε ταβέρνες κάτω από τα πεύκα που σερβίρουν πείνιρλί και μπύρα.

Στην Θεσσαλονίκη, στην μπτρόπολη της κουζίνας, η γαστρονομική αφομοίωση έγινε με ταχύτερους ρυθμούς καθώς και η αφομοίωση των προσφύγων από τους ντόπιους. Αυτό το καταλαβαίνουν οι γευστικοί μας κάλυκες, όταν απολαμβάνουν μεζέδες στα ψαρομάγαζα του Θερμαϊκού.

Κι έτσι φτάνουμε στον μουσακά, ένα φαγητό, στην πρώτη μορφή του προσφυγικό, να είναι το σήμα κατατεθέν της ελληνικής κουζίνας (παρόλο που υπάρχουν κι άλλα εξ ίσου νόστιμα φαγητά). Μας ήλθε από την Ανατολή, το φέρνουν οι Μικρασιάτες που το πήραν από τους Τούρκους, οι οποίοι πήραν από τους Πέρσες τις μελιτζάνες και ελληνοποιήθηκε από τον Τσελεμεντέ, γνωστό λάτρη της Γαλλικής κουζίνας, ο οποίος πρόσθεσε την μπεσαμέλ. Τα σουτζουκάκια, αγαπημένο φαγητό όλων, έρχεται δεύτερο σε απόσταση αναπνοής από τον μουσακά. Η ονομασία προέρχεται από την τουρκική λέξη Sucuk, η οποία σημαίνει λουκάνικο. Η κατάληξη -ακι σημαίνει, όπως γνωρίζουμε, «μικρό». Οπότε η μετάφραση είναι «μικρά λουκάνικα».

Η ελληνική παρέμβαση στο θέμα ήταν πως αντί τον κιμά να τον κλείνουν μέσα σε ιστό εντέρου για να γίνει λουκάνικο, τον κράταγαν σκέτο και τον έπλαθαν σε μικρά μακρόστενα κεφτεδάκια τελειώνοντας το φαγητό με παχιά, μυρωδάτη σάλτσα. Η μεγάλη αλλαγή που ήλθε με τον προσφυγικό πληθυσμό είναι η ποικιλία στο τραπέζι με μικρά πιάτα, μεζέδες. Με αυτά τα πιατάκια αποδεικνύεται η ευρηματικότητα και η διάθεση της νοικοκυράς να αφιερώσει χρόνο για να μαγειρέψει, στη αρχή της Μικρασιάτισσας και στην συνέχεια σε όλη την ελληνική επικράτεια π.χ. μια τσιροσαλάτα, ένα μπουρέκι, κεφτεδάκια, μια μελιτζανοσαλάτα για να περιποιηθεί τους δικούς της ανθρώπους. Όλες οι γυναίκες της προσφυγιάς τότε μαγειρεύαν θαυμάσια χωρίς βιβλία μαγειρικής, γιατί δεν τα χρειαζόνταν. Οι συνταγές πήγαιναν από μάνα σε κόρη, από γενιά σε γενιά. Μετά το φαγητό ακολουθούσαν τα γλυκά, κιουνεφέ, μπακλαβάς, καλβάς, μαλεμπί, σαραγλί, σάμαλι, καζάν ντιπί, τουλουμπάκια, όλα αυτά που έχουν κάνει την ζωή μας πιο γλυκιά, πιο χαρούμενη, πιο απολαυστική.

Πώς θα ήταν τα Χριστούγεννά μας χωρίς κουραμπιέ (τούρκικη λέξη που σημαίνει μπισκότο), μελομακάρονο (φοινίκια, macaroon = μπισκότα), τσουρέκι (τσουρέκ = γλυκό ψωμί με μαγιά) και το Πάσχα χωρίς τα σμυρναίικα κουλουράκια;

Αυτή η καινούργια κουζίνα με πολλά νέα προϊόντα, άγνωστα μέχρι πριν λίγα χρόνια, κινητοποίησε το εμπόριο δημιουργώντας νέες ανάγκες για εισαγωγές. Ακόμα και στις αγροκαλλιέργειες μπήκαν νέα προϊόντα όπως η μελιτζάνα.

Η εισροή προσφύγων στην Ελλάδα έμελλε να καθορίσει την τοπική γαστρονομία αλλά και ολόκληρη την Ελληνική οικονομία και ζωή.

ΠΗΓΕΣ:

- Άρθρα, συνεντεύξεις, βιβλία Σ. Μπόζη.
- Mikrasiatis.gr
- Μηχανή του χρόνου, Cosmote.tv
- Γνωρίζοντας την ιστορία μας, ΣΚΑΙ
- Αργυρώ Μπαρμπαρίγου, ελληνική διατροφή, 200 χρόνια από την ελληνική επανάσταση
- Νέα Ελληνική κουζίνα, Επίκουρος

Γράφει ο Θεοδωρής Κοντάρas, φιλόλογος, ερευνητής της μικρασιατικής παράδοσης

Γιορτές κι' αντέτια από την Ερυθραία και τη Σμύρνη

Κάθε γειτονιά συνήθειο, κάθε μαχαλάς κι' αντέτι!

Αμέτρητα κι αλογάριαστα είναι τα έθιμα σε κάθε περιοχή του ελληνικού κόσμου. Έτσι και στην Ιωνία της Μ. Ασίας, στη Σμύρνη και τα χωριά της, καθώς και στους εξήντα μικρούς και μεγάλους ελληνικούς οικισμούς της Ερυθραίας χερσονήσου, υπήρχαν πολλά αντέτια, δηλαδή έθιμα συνδεδεμένα με κάθε θρησκευτική ή λαϊκή γιορτή στον κύκλο του χρόνου. Πολλά από αυτά έχουν αρχαία καταγωγή και οι ρίζες τους χάνονται στα βάθη των αιώνων ελληνικής ζωής στους τόπους εκείνους. Άλλα είναι παρόμοια και κοινά σε περισσότερα μέρη κι άλλα συνηθίζονταν μόνο σε έναν οικισμό. Μερικά από αυτά, ολοένα και πιο λίγα, επιβιώνουν έως σήμερα στα μέρη όπου εγκαταστάθηκαν οι πρόσφυγες, όμως τα περισσότερα δυστυχώς έχουν απολησμονηθεί, λόγω του διαφορετικού τρόπου ζωής των σημερινών ανθρώπων, που δεν συνάδει με τον παραδοσιακό πολιτισμό.

Θα αναφερθούμε σε διάφορα αντέτια, τα οποία συνηθίζονταν σχεδόν από όλους τους Ρωμιούς κατοίκους εκεί, στη γη της Ιωνίας, μέχρι το 1922, με βάση κάμποσες *σκολάδες του καλανταριού*¹.

Σκόπιμα χρησιμοποίησα το ελληνικό γλωσσικό ιδίωμα της περιοχής, γιατί μου θυμίζει πάντα τους ανθρώπους της οικογένειας και της γειτονιάς μου, οι οποίοι μου χάρισαν τη λατρεία τους για τις πατρίδες της Μικρασίας και μ' έμαθαν εξ απαλών ονύχων ν' αγαπώ καθετί το μικρασιατικό. Έτσι, με τη ντοπιολαλιά τούτη μου φαίνεται πως τους ανασταίνω κι είναι σαν ν' ακούω τη φωνή τους.

Οι **Ταξιάρχες**, οι **Αγγέλοι** κι οι **Αρχαγγέλοι**, που είναι οι φύλακες του Παραδείσου, οι προστάτες των ανθρώπων κι οι οχτροί τω δαιμόνων και τω σατανάδωνε. Η σκόλη ντως είναι στις 8 του Νιόβρη, που τότες νοματίζουνε και Ταξιάρχη, κι ο νοικοκυρόκοσμος δεν ήκανε δουλειές και *διαρμίσματα*² στο σπίτι ντως κείνη τη μέρα. Οι πιο τρανοί απ' αυτοί τσι Αγγέλοι είναι ο Γαβρίλης, ο μαντατοφόρος

του Θεού, κι ο Μιχάλης, ο Αν-Στράτηγος, που παίρνει με τη σπάθα του τσι ψυχές μας και τσι πααίνει στον άλλο κόσμο. Για ταυτό και στσι εικόνες του κρατά στο 'να χέρι μια ζυγαριά, για να ζυγίζει τσι αμαρτίες των ανθρώπων και τα καλά που ήκάνανε στη ζήση ντως κι αναλοής να τσι οδηγήσει γιά στην Παράδεισο γιά στην Κόλαση.

Την παραμονή των **Ταξιαρχώνε** σε πάρα πολλά χωριά, από τη Σμύρνη ώσαμε τον Τσεσμέ, οι άνθρωποι είχανε τούτο 'δώ το παράξενο αντέτι: με έγνοια μεγάλη ήπρεπε να ματζέψουμε ούλα τα παπούτσα και τσι παν-τόφλες και να ν-τα καταχωινιάσουμε σε κάνα ντουλάπι, γιατίς ήπιστεύανε πως «ο Μιχαλάκης ο Χαρχάγγελος» τη νύχτα θε' να περάσει απ' ούλα τα σπίτια κι άμα βρει όξω τα παπούτσα, θε' να γράψει από κάτω τ' όνομα αυτουνού που τα φορεί. Κι άμα γενεί αυτό, ο άνθρωπος θε' να πεθάνει, μόλις σβήσει τ' όνομά του από τσι σόλες των παπουτσιώνε!

Τα **Εισόδια τση Παναγιάς**, που πιότερο τα λέγανε **τ' Άγια των Αγιώ**, τα τιμούσανε οι Χριστιανοί στσι 21 του Νιόβρη. Ηγιορτάζανε, μαθές, τον ερχομό τση μικρούλας Παναϊτσας στο ναό του Θεού, με τη συνοδεία τω φιλενάδων τσης. Εκειδανά, τήνε παραδώσανε στα χέρια του Θεού, για να μάθει να σέβεται Θεό κι άνθρωποι, να 'φαίνει και να κεντά και να γενεί μια σεμνή κι άξια γυναίκα, σα θε' να μεγαλώσει.

Τ' Άγια των Αγιώ ήτανε πολύ μεγάλη σκόλη και το μεγαλύτερο παναϊρι τση Ελυθραίας ηγενούτανε στ' Αλάτσατα, στην Παναγιά την Αλατσατιανή, που ηπήαινε κι ο δεσπότης του Τσεσμέ και πολύς κόσμος απ' ούλα τα μέρη, κι απ' τη Σμύρνη ακόμα. Τούτη την ημέρα ηγιορτάζανε οι ανύπαντρες Μαρίες κι οι Δέσποινες, μα και τα κοριτσίστικα σκολειά. Ηκάνανε λουτουργιά κι απέ στο κάθε σκολειό οι δασκάλες ηβγάνανε λόγιο για τα καλά και τα ηρεπά³

¹ Γιορτές του ημερολογίου.

² διαρμίσματα: συγυρίσματα, νοικοκυρέματα

³ ηρεπά: τα ταιριαστά, τα αρμόζοντα.

του χρόνου

Παναγίρι στην κάτω Παναγιά

που φέρνουνε στον άνθρωπο τα γράμματα, η γνώση κι η μόρφωση. Ύστερις οι μαθήτριες ηλέ'ανε ποιήματα και τραγούδια κι οι γονιοί τσι καμαρώνανε. Ηκάνανε και σεργί-έκθεση μαθές- με εργόχερα και κεντήματα κι άλλα όμορφα πράματα που τα 'χανε σιαγμένα με 'πιδεξοσύνη τα σκολοκόριτσα⁴. Ο κόσμος ηγόραζε πολλά από 'φτά και οι παράδες ηπέφτανε στην κάσα⁵ του σκολειού.

Τη σκόλη τούτη πολλοί τήνε νοματίζανε⁶ και «*τση Μεσοσπορίτισσας*» γιά «*τση Μισοσπορίτισσας Παναγιάς*», επειδής εκείνον τον καιρό οι ζευγάδες είχανε μισοσπαρμένα τα χτήματά ντως με τα στάρια, τα βρωμάρια⁷ και τα κλιθάρια κι ηπροσμένανε από την Παναγιά να τσι προστατέψει και να τσι δώσει καλά μαζούλια.

Ο **Άνσ Στελιανός** ήτανε κι αυτός Μικρασιάτης από την Παφλαγονία, μια χώρα βουνίσια και πλούσια, γιομάτη δάση, νερά και κοπάδια, που πέφτει 'σαπάνου⁸ απ' την Άγκυρα. Η σκόλη του, σσις 26 του Νιόβρη, ήτανε μεγάλη γιορτή των παιδακιώ κι οι μάνες τως για το καλό ηψένανε τηγανίτες και λουκουμάδες, που τσι περεχούσανε με το πετιμέζι και κανελίτσα μπόλικια. Καμιά γκαστρωμένη γυναίκα μήτε μάνα με μικρά παιδιά δεν ήκανε δουλειές τούτη τη μέρα, για να τιμήσουνε έτσιδασ τον Άγιο, να ν-τσι προστατεύγει, και κείνες και τα μωρά ντως ματζί. Οι γυναίκες που δεν ησπεριώνανε παιδί, μα κι όσες είχανε αρρωστιάρικα κουτσούβελα ηκάνανε ουλονυχτιές

και αγρύπνιες κι πιάτζανε πολλά τάματα στον Άν-Στελιανό είτες για να τσι αξιώσει να κάνουνε ένα παιδάκι είτες για να στυλώσει το μωρό, καταπώς λέ' και τ' όνομά του, να το κάνει γερό σαν το στελιάρι, γιομάτο γεια και γεροσύνη. Για ταυτό και ηδίνανε στα ταμένα παιδάκια τα ονόματα Στελιανός (Στέλιος) και Στελιανή (Στέλια γιά Στελία - όχι Στέλλα, που είναι όνομα οβραίοκο και ταλιάνικο). Τούτα τα ονόματα ήτανε πολύ συνηθισμένα στα μέρη τση Σμύρνης. Και το κονισματάκι τ' Αγιού φύλακα, που κρατά ένα λεχούδι φασκιωμένο, δεν ήλιπε από κανένα σπίτι, για να ηπροσέκουνται σε κείνο όποτες ηαρρωστούσανε τα παιδιά, και να λένε ύμνοι σαν και τούτονε δα:

*Των νεογνών και των νηπίων φύλαξ γενόμενος,
εκ πάσης επηρείας και δεινής καχεξίας
αλώβητα τα βρέφη και ασινή⁹ διαφύλαττε πάντοτε
και ευτεκνίαν παράσχου, Στυλιανέ.*

Τη γιορτή τση **Άγιας Βαρβάρας**, σσις 4 του Δεκέβρη, πολύ τήνε τιμούσανε σε ούλη την περιφέρεια τση Σμύρνης, επειδής η Αγία τούτη ηπροστάτευε τσι ανθρώποι από τσι ζαχαρές για τσι γλυκιές, μια πολύ βαριά αρρώστια που

⁴ σκολοπαίδια, σκολοκόριτσα: μαθητές, μαθήτριες.

⁵ κάσα: ταμείο.

⁶ νοματίζω: ονομάζω, αποκαλώ.

⁷ βρωμάρη: βρώμη.

⁸ 'σαπάνου: ίσια πάνω, από πάνω.

⁹ ασινή: αθλαθή, ακέραια, σάω.

και στον κύκλο

τώρα δα τίνε λένε ευλογιά. Η Άγια Βαρβάρα ήτανε –λέει– πεντάμορφη και τίνε ρέχτηκε¹⁰ ερωτικά ο ίδιος της ο πατέρας, ο αφορεσμένος κι ασυχώρετος! Για ταύτος η κοπέλα ηπερικαλούσε το Χριστό μας να τίνε κάμει κακάσκημη κι Αυτός τσ' ήδωκε τούτη την αρρώστια κι ηγιόμισε η μούρη της τρούπες και σιχαμερά κουκούδια¹¹ κι έτσι απαλλάχτηκε από τον κίντυνο του λυσσαισμένου του μπαμπά της.

Τότες ετούτη η τρισκατάρατη αρρώστια ηθέριζε τον κόσμο και για να τίνε καλοπιάσουνε και να τίνε ξορκίσουνε, ηκάνανε παρακλήσεις και αγιασμοί στα τρίστρατα, ημοιράζανε μελόψωμα και μελόπιτες σσι περαστικοί κι ηκύνανε λουκουμάδες. Ήηρεπε να 'ναι τρεις γυναίκες στο τρίστρατο: η μια ήκοβγε το ψωμί, η άλλη το βούταε στο μελόγαλο κι η τρίτη το κανέλωνε γιά η μια ήπλαθε το ζυμάρι της πίτας, η άλλη το ήπνηε στο σάτσι¹² κι η τρίτη το μέλωνε. Αναλοής¹³ ηγεούντανε και με τσι λουκουμάδες. Όποιος ήπαιρνε από 'φτά, ήηρεπε να ευκηθεί οπωσδήποτε «μέλι και γάλα στη στράτα της!», για να περάσει, μαθές, ήρεμα η αρρώστια, χωρίς ν' αφήκει κουσουρί, γιά να πει

¹⁰ ρέ(γ)ομαι: ορέγομαι, επιθυμώ.

¹¹ κουκούδια: σπυριά.

¹² σάτσι: ειδική κυρτή λαμαρίνα, που την πυρώνανε στη φωτιά και ψήνανε κυρίως πίτες και ήπετά φύλλα ζύμης.

¹³ αναλοής: ανάλογα

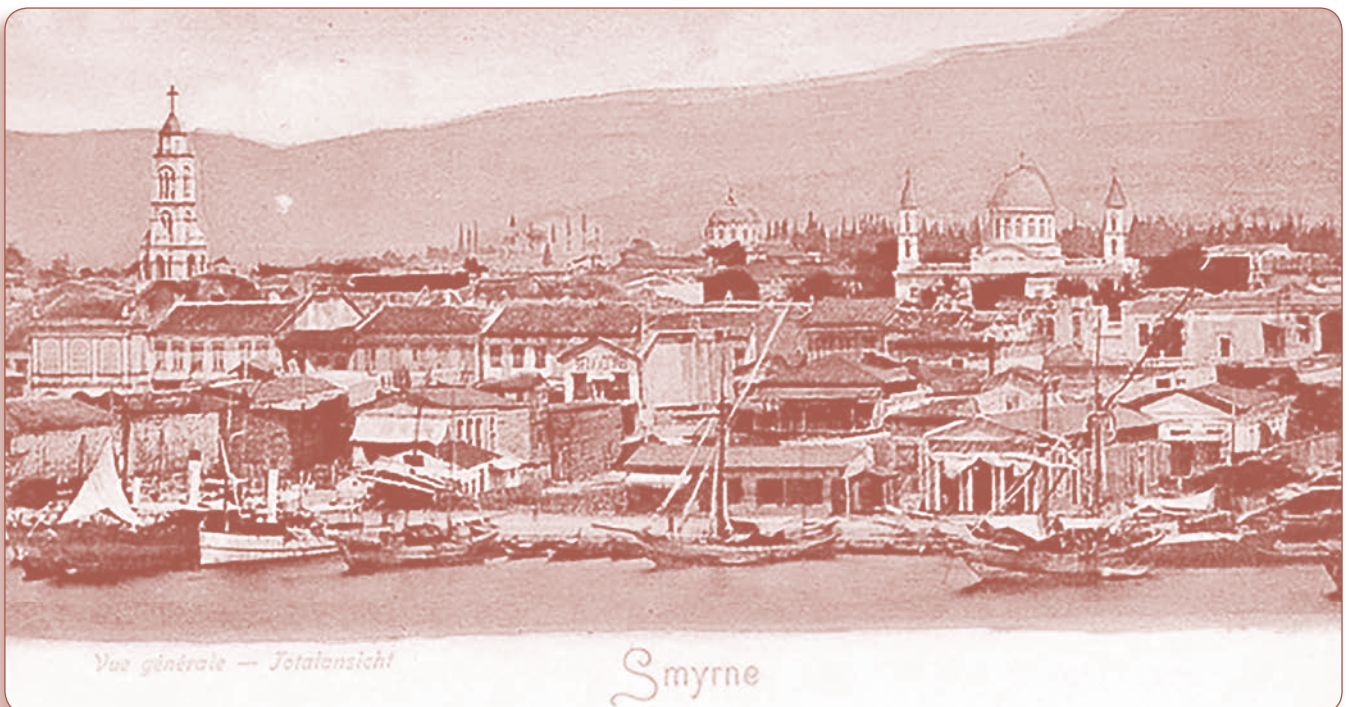
¹⁴ ήopia: φασόλια.

¹⁵ κουκκισμένα: πασπαλισμένα

«τρεις κι αυτές στον πισινό!», αν αρρωστήσει, μαθές, κάποιος, να βγάλει μονακά τρία κουκούδια της ευλογιάς κι αυταδά στον πισινό του, αυτού που δε θα φαίνονται τα σημάδια ντως.

Όσα σπίτια είχανε παιδάκια ώσαμε δέκα χρονώ το πολύ, οι μάνες της την παραμονή της γιορτής ηψένανε τα βάρβαρα. Ηπαιρνανε λίγα απ' ούλα τα γεννήματα της ηγης, σάρι, κλιθάρι, αραποσίτι, φακές, λόπια¹⁴, κουκιά, ροβίθια, και τα ηβράζανε νύχτα στο σκοτάδι, να φέγγει μονακά η φωτιά του τσουκαλιού, ώσαμε να κυλώσουνε για τα καλά. Ηφωνάζανε πού και πού δυνατά «Ελάτε να ξενυχτίσομε τα βάρβαρα!» κι ώσπου να καλοβράσουνε οι καρποί, ανεκατεύγανε συνέχεια τον τέντζερη, ανεστορούσανε ιστορίες και θάματα της Άγιας Βαρβάρας κι ηλέ'ανε παραμύθια. Μόλις ηκυλώνανε τα βάρβαρα, ρίχνανε ζάχαρη και σταφίδες στο κυλό και τα διαμοιράζανε ανήμερα σε ούλη τη γειτονιά, κουκκισμένα¹⁵ με του ροδιού τα κουκούδια, λίγα κανέλα και σουσάμι καβουρντισμένο. Και πάλι όποιος ήπαιρνε τα βάρβαρα, ήλεγε το σημαδιακό λόγο «τρεις κι αυτές στον πισινό!»

Τέτοια όμορφα αντέτια είχαμε σε κείνα τα βλοημένα μέρη της Μικρής Ασίας, που τα ηκάνανε με ευλάβεια οι πάπποι κι οι γονιοί μας και τα ηφέρανε κι αυτά εδωνά, στην Ελλάδα, στην προσφυγιά ντως, σαν ακριβά θυμηπάρια της ρημαγμένης Πατρίδας της.

μια φωτογραφία μιλάει...

Γράφει η Σωσώ Λέου, Γεν. Γραμματέας Α.Ε.Ρ.

Οι κυρίες της αυλής

Από αριστερά πρώτη η μητέρα μου Δήμητρα Λέου, δίπλα της η Θωμαΐς Βουδούρη, μητέρα των Στέφανου και Απόστολου Βουδούρη, στη μέση η Φωφώ Βιάδη από την Κοκκινιά, μετά η Ελευθερία Δημητρακού, μητέρα της Μαρίας Κόλλια και τελευταία η Χρυσούλα Βιάδη, στην αυλή της οποίας, στην Στεφ. Πέρρη 26, τραβήχτηκε η φωτογραφία, το Νοέμβρη του 1959, με καλοκαιρία.

Ένας κύκλος, μια όμορφη γυναικοπαρέα, στη Ραφήνα του 1959. Εικόνα τρυφερή, νοσταλγική, σαν βγαλμένη από παλιό σελιλόιντ. Οι κυρίες της αυλής πίνουν το καφεδάκι τους και κουσκουσεύουν χαλαρά γύρω από το "πλιάν" τραπέζακι, διαθέσιμο σε κάθε σπίτι της εποχής. Γοπτευτικές μέσα στην απλότητά τους, περιποιοιμένες χωρίς υπερβολές, χαμογελαστές και ακούραστες.

Το μικρό προσφυγικό σπίτι του συνοικισμού και η αυλή του, το βασιλείο τους. Εκεί έπλεναν στη σκάφη και άπλωναν τη μπουγάδα, εκεί έστρωναν τα τραπέζια τις γλυκές καλοκαιρινές βραδιές, εκεί συγκέντρωναν και φίλευαν καφέ και γλυκό του κουταλιού γνωστούς και φίλους.

Οι μεγάλες αυλές, φιλόξενες αγκαλιές, με τα βασιλικά, τις μπιγκόνιες, τις τριανταφυλλιές, τις μουριές, τις πέργκολες με τις μπουκαμβίλιες και τα γιασεμιά να σκορπάνε τις μεθυστικές μυρωδιές τους στον αέρα.

Τόπος χαράς και παιχνιδιού για τα παιδιά, όταν δεν υπήρχαν παιδότοποι με είσοδο και πλαστικά φουσκοπαιχνίδια ούτε περιφραγμένες παιδικές χαρές με ωράριο. Μπορούσαν να σκαρφαλώσουν στα δέντρα, να γευτούν ζουμερά μούρα, λαχταριστά σύκα και τζίτζιφα, να στήσουν αυτοσχέδιους μαγικούς κόσμους σε κάθε γωνιά, να τραμπαλιστούν στις κούνιες που έφτιαχναν οι πατεράδες με δυο σχοινιά και μια ξύλινη τάβλα σε κάποιο γερό κλαδί, να πλατσουρίσουν ξυπόλητα στα νερά, μέσα στην κάψα του καλοκαιρινού απομεσημέρου, καταβρέχοντας με το λάστιχο όλο το κήπο και την αυλή, δεύ-

τερη και τρίτη ψυχρολουσία μετά από αυτήν της θάλασσας, καλώντας τον κόσμο με την χαρούμενη φασαρία τους.

Οι μανάδες, πανταχού παρούσες, να τρέχουν να προλάβουν τις δουλειές του σπιτιού, τις σκανταλιές των παιδιών, τη φροντίδα των γερόντων, το κανάκεμα των μικρότερων παιδιών, υπερωριακά εργαζόμενες σε άπειρες ειδικότητες, άνευ αμοιβής και ενσήμων! Παρ' όλα αυτά, την ιεροτελεστία του απογευματινού καφέ και της κουβεντούλας, μαζί με το μετρητό (κέντημα), το πλέξιμο ή το βελονάκι, δεν την παρέλειπαν ποτέ.

Θυμάμαι, στη Ραφήνα της εποχής, τους απερίφρακτους κήπους με τις πόρτες και τα παράθυρα των σπιτιών ανοιχτά στο φως της μέρας, τους γείτονες να κυκλοφορούν σ' αυτές, με άνεση και οικειότητα, μεταφέροντας τα νέα της ημέρας, ανταλλάσσοντας μεζέδες και γλυκίσματα, μιας και το πιάτο που προσφέρονταν έπρεπε να επιστραφεί πάντα γεμάτο.

Ένας ζωντανός μικρόκοσμος φυσικής κοινωνικοποίησης, με εργαλείο την αμεσότητα και τον αυθορμητισμό της προσωπικής επαφής. Μέσα σ' αυτόν διαμόρφωσαν την προσωπικότητά τους και καλλιέργησαν τις δεξιότητές τους γενιές και γενιές, αφομοιώνοντας τις συνθήκες και τον τρόπο ζωής της ευρύτερης κοινότητας, απολαμβάνοντας το ελεύθερο παιχνίδι, χτίζοντας φιλίες και προσωπικές σχέσεις από αυτές που κρατάνε μια ζωή. Μια πραγματικότητα που έφυγε ανεπιστρεπτή.

Στη μνήμη μένει αυτός ο μικρός κύκλος με τις κυρίες της δικής μας αυλής να χαμογελούν καλοσυνάτα στο φακό που τους χάρισε την αιωνιότητα.

Το τραύμα και το θαύμα Η συμβολή της Μικρασιάτισσας

«Ω γη της Ιωνίας, σένα αγαπούν ακόμη,
σένα η ψυχές των ενθυμούνται ακόμη».

Κ.Π. Καβάφης, «Ιωνικόν» (1911)

Διαχρονική και λυτρωτική η μνήμη κι η αγάπη των αλψιμόνητων πατρίδων αναδεικνύει τη βαθύτερη οντότητά τους, όπως αυτή διαχέεται στην καθημερινή ζωή και την ψυχολογία των ξεριζωμένων από τον τόπο τους. Πάντα παρών ο μνησιπήμων πόνος για τους επιζώντες, που πλέον είναι η δική τους υπαρξιακή συνθήκη. Φορείς μιας εμπειρίας και μνήμης αφόρητης, που πρέπει να την ξορκίσουν, να την αναστοχαστούν, να την αντέξουν και να την εντάξουν στο παρόν και το μέλλον τους.

Γιατί το μέλλον τους είναι στο παρελθόν τους, στη μνήμη του αδιανόητου που τους στοιχειώνει και απειλεί να τους καθλώσει στο πένθος και την ενοχή του επιζώντος. Να κρατήσουν τη μνήμη ζωντανή και να την μεταμορφώσουν σε στοιχείο αυτογνωσίας και δύναμης αποτελεί έργο ζωής για τους ξεριζωμένους, απaráκαμπος όρος, για να συνεχίσουν να ζουν και να δώσουν νόημα στη ζωή τους. Και τα κατάφεραν, με τον καιρό και με πολλά βάσανα!...

Το μεγαλύτερο τραύμα για τον Ελληνισμό, το δράμα της Μικρασιατικής Καταστροφής, το διαδέχθηκε το θαύμα. Η μικρασιατική καταστροφή δεν τερμάτισε μόνο μια περίοδο, αλλά έγινε η αφετηρία μιας νέας. Γιατί, όπως λέει κι ο Σολωμός *“Το χάσμα π’ άνοιξε ο σεισμός, σκεπάστηκε με άνθη”*. Ρίζωσαν οι ξεριζωμένοι και καρποφόρησαν ξανά. Ζουν και χτίζουν από το μηδέν!

Ανθεκτικοί, ευπροσάρμοστοι, εργατικοί, τίμιοι, αξιοπρεπείς, ευγενείς βάλθηκαν από τον πρώτο κιόλας καιρό, σε εξαιρετικά δύσκολες, έως εχθρικές συνθήκες, να σταθούν, να φτιάξουν τη ζωή τους, μπολιάζοντας συνάμα την Ελλάδα με τον πολιτισμό, τις εμπειρίες και την παράδοσή τους. Την ανανέωσαν, συνέβαλαν στην προκοπή της και αποτέλεσαν αναπόσπαστο κομμάτι του Ελληνικού λαού. Η απορρόφηση εκατομμυρίων Ελλήνων με διαφορετική ιδιοσυγκρασία, νοοτροπία και συνήθειες από τους γηγενείς κατοίκους επέδρασε καθοριστικά στην πολιτιστική, κοινωνική και πολιτική διάρθρωση της χώρας, ενώ επέφερε πληθυσμιακές και χωρικές ανακατατάξεις σε ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο.

Ορισμένοι παραλλήλισαν την Μικρασιατική Καταστροφή με την πτώση της Κωνσταντινούπολης το 1453, ενώ άλλοι θεώρησαν το 1922 ως αφετηρία της νέας Ελλάδας.

Οι περισσότεροι μικρασιάτες πρόσφυγες ήρθαν έχοντας χάσει όλη τους την περιουσία, φέρνοντας, όμως, μαζί τους το άυλο κεφάλαιο, τον τρόπο σκέψης, το *modus vivendi*, την ταυτότητά τους. Κοσμοπολίτες, μορφωμένοι, άνθρωποι του εμπορίου και της ανάπτυξης, έφεραν μια νέα πραγματικότητα στην Ελλάδα, που τα επόμενα χρόνια άνθισε. Το προσφυγικό στοιχείο έγινε η βασικότερη δύναμη προόδου σε όλους τους τομείς της ζωής, η “ατμομηχανή” της σύγχρονης Ελλάδας. Πριν την άφιξή τους η Ελλάς ήταν Βαλκάνια, μετά άρχισε να γίνεται Ευρώπη, και σήμερα, εκατό χρόνια μετά, έχουν αφήσει ανεξίτηλα σημάδια στην καθημερινότητά μας.

Αναμφίβολα η αφομοίωση των προσφύγων στην Ελλάδα της εποχής υπήρξε δύσκολη. Σε ένα κράτος υπό κατάρρευση, σε δεινή οικονομική κατάσταση, με ανοικτές πληγές από τον καταστροφικό πόλεμο, η ομαδική άφιξη των προσφύγων κλόνησε τις κοινωνικές ισορροπίες, έφερε ανατροπές και συγκρούσεις στην τοπική κοινωνία. Για τους γηγενείς, οι πρόσφυγες αποτελούσαν απειλή. Δεν ήταν ο Ελληνισμός της Μ. Ασίας, ήταν ο εισβολέας. Πέρασαν πολλά χρόνια για να σβηστεί η διαχωριστική γραμμή μεταξύ προσφύγων και ντόπιων και να συντελεστεί η διαδικασία της ενσωμάτωσής τους στην ελληνική κοινωνία.

Σ’ αυτές τις ιστορικές ανατροπές ξεχωρίζει η μικρασιάτισσα γυναίκα πρόσφυγας, στην οποία πρέπει ιδιαίτερη μνεία. Μια αρχετυπική φιγούρα που βιώνει την ασυνέχεια στη ζωή της, μα αντιστέκεται στις συνθήκες εξαθλίωσης που επικρατούν γύρω της. Όπλο της οι συνήθειες και οι αξίες που φέρει μαζί της από το παρελθόν. Αντιμετωπίζει κατάματα τις δυσκολίες και δρα, καλυβδώνοντας την αντοχή και την ανοχή της. Χαρακτηριστικά της η εφευρετικότητα, το πείσμα, ο σκληρός αγώνας της επιβίωσης σε αντίξοες συνθήκες, η κυριαρχική δύναμη να υπερβεί τις αναντίρρητες υλικές στερήσεις. Αναλαμβάνοντας και

γυναίκα

το ρόλο του χαμένου άνδρα, σήκωσε όλο το βάρος της προσφυγιάς. Περήφανα στρώθηκε στη δουλειά και με υπομονή και αξιοπρέπεια διατήρησε τις παραδόσεις, υπερασπίστηκε γλώσσα και θρησκεία, δίδαξε τους χορούς, τα τραγούδια και τις αξίες, μας μύπησε σε καινούργιες γεύσεις, δημιούργησε μια νέα πραγματικότητα. Ήταν ο στυλοβάτης της οικογένειας.

«Η προσφυγιά, γράφει ο Τέλλος Άγρας, είναι γυναίκα. Είναι το έπος της γυναικός. Η παμπάλαια μητριαρχία ξαναζεί στην προσφυγιά, γιατί κι η προσφυγιά είναι μια αρχή ζωής καινούριας, καθώς στάθηκε κάποτε κι αρχή όλης της ανθρωπίνης ζωής».

Μέσα στους καταυλισμούς δημιουργούνται μητροκεντρικές οικιακές ομάδες, στις οποίες οι γυναίκες αναλαμβάνουν τον πρώτο ρόλο, με επίγνωση του μεγάλου χρέους: να θρέψουν τα παιδιά τους και να κληροδοτήσουν το πρότυπο ζωής, που θα κρατούσε ζωντανές τις πατρίδες και θα γινόταν το μέσο για μια πολιτισμική επιβίωση, ώστε να μην αφανιστεί η ταυτότητά τους.

Και πέρασαν στον δημόσιο χώρο αναζητώντας δουλειά. Χτύπησαν πόρτες, πρόσπεσαν, ταπεινώθηκαν, ένωσαν όσο λίγοι την αδικία, τη βία, το ψέμα, τον πόνο, την αγωνία, αλλά δεν πτοήθηκαν. Γίνονται ράφτρες, μοδίστρες, υφάντρες, αγρότισσες, εργάτριες μεταμορφώνοντας το εγώ τους για τις απαιτήσεις της νέας ζωής και της νέας ταυτότητας και συμμετέχοντας στον καταμερισμό της εργασίας. Μπαίνουν στις φάμπρικες, μετέχουν σε έργα οδοποιίας, στελεχώνουν επιχειρήσεις, μπαίνουν σε ανώτατα πνευματικά ιδρύματα, διαπρέπουν και διακρίνονται στο κοινωνικό γίγνεσθαι πρωτοστατώντας σε αγώνες για το δίκαιο, την ισότητα, την καταξίωση, συνεισφέροντας σημαντικά στη δυναμική χειραφέτηση της γυναίκας και στην ένταξή της στην κοινωνία. Το 1930 οι γυναίκες αποτελούσαν την πλειονότητα των εργατών στην κλωστοϋφαντουργία, την καπνοβιομηχανία και τη βιομηχανία ενδυμάτων.

Η εργασία πλέον αποτελεί ένα από τα στοιχεία της ταυτότητας της Μικρασιάτισσας, ανάγκη και προϋπόθεση της ύπαρξής της, ενώ της αποκαλύπτονται πτυχές του χαρακτήρα της άγνωστες μέχρι τότε. Δρα συνειδητά ενάντια στις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα. Ανήσυχη, δημιουργική, φιλότιμη, φιλεύσπλαχνη, εργατική, δυναμική, περήφανη, αλλά και ρομαντική, καλόγνημη νοικοκυρά και άξια μάνα, ήταν πλασμένη να εμπνεεί. Η ομορφιά της ψυχής της άφηνε τα χνάρια της παντού. Υποστήριξε τη γη της, αντιστάθηκε με θάρρος και δεν λύγισε στις μάχες της ψυχής. Η ιστορία και ο πολιτισμός κατέγραψαν σημαντικές προσωπικότητες που στέκονται ισάξια δίπλα στην ανώνυμη μικρασιάτισσα

Η Μικρασιάτισσα Μάνα της Μυτιλήνης

γυναίκα, όπως η Τατιάνα Σταύρου, η Διδώ Σωτηρίου, η Μαρία Ιορδανίδου, η Ζωρζ Σαρρή, η Ευτυχία Παπαγιανπούλου, η Αγγέλα Παπάζογλου, η Μαρίκα Κοτοπούλη, η Κυβέλη, η Ελένη Χαλκούση, η Έλλη Σουγιουτζόγλου - Σεραϊδάρη (Nelly's), η Ελένη Γλύκατζη - Αρβελέρ.

Στον “Τελευταίο Σταθμό” ο Γ. Σεφέρης στιχουργεί: *όμως τη σκέψη του πρόσφυγα, τη σκέψη του αιχμάλωτου τη σκέψη του ανθρώπου σαν κατάντησε κι αυτός πραμάτεια προσπάθησε να την αλλάξεις δεν μπορείς...*

Έτσι δεν άλλαξε και της Μικρασιάτισσας η σκέψη! Αντίθετα, με τα έργα της απέδειξε πως κι αν ακόμη “**δεν έχουν τελειωμό τα πάθια κι οι καημοί του κόσμου**”, **κάποτε αυτά ξεπερνιούνται και η ζωή νικάει τον θάνατο και το φως το σκοτάδι.**

Κι' αν η Μικρασιάτισσα εκείνη, έντρομη, μέσα στη φρίκη του διωγμού και της σφαγής, κοιτάζοντας το ρημαγμένο σπίτι της μονολόγησε: “**Χαρά στο διαβατάρικο χωρίς φωλιά πουλάκι δεν έχτισε, δεν γκρέμισε, δεν πόνεσε η καρδιά του**”, **ξέρουμε ότι η καρδιά της πόνεσε, ράγισε, αλλά δεν έσπασε!**

Γράφει ο Γιώργος Εξαρχόπουλος, Παλαιό Φάληρο

Πολίτικοι ψίθυροι και ενθυμήματα!

στη μεγάλη οδό του "Πέραν"

Αγαπητοί μου φίλοι, θέλω να σας μιλήσω για την ΠΟΛΗ μας, την "Πόλη των Πόλεων". Ο μέγας Ναπολέων είχε πει "Αν κάποτε διαλέγανε μια πρωτεύουσα για τον κόσμο, θα έλεγα, διαλέξτε την Κωνσταντινούπολη".

Η ιστορία μας αρχίζει κάπου από την δεκαετία του 1940. Έμμεσα τότε κοντά στην Ευαγγελίστρια Προπόδων Ταταούλων, όπου οι περισσότεροι από τους γείτονες ήταν Τούρκοι και Αρμένιοι. Κι' εδώ πρέπει πρώτα να πω μερικά λόγια για τον λαό και τον κόσμο της Πόλης. Την εποχή εκείνη, ο πληθυσμός της Πόλης ήταν λιγότερο από 1.000.000. Όταν έφυγα, το 1959, ο αριθμός των κατοίκων έφτανε 1.250.000. Ο μισός πληθυσμός της ήταν Ρωμιοί, Αρμεναίοι, Εβραίοι και Λεβαντίνοι. Πριν γεννηθώ υπήρχαν και Ρώσοι (το 1917-1924 ο πατέρας μου έμαθε σε έναν Ρώσο τσαγκάρη να φτιάχνει ορθοπεδικά παπούτσια).

Όλοι αυτοί οι άνθρωποι, μέχρι την καταραμένη μέρα της 6ης Σεπτεμβρίου του 1955, ζούσαν αρμονικά και με κέφι. Δεν μπερδεύανε θρησκεία και ως μην είχαν τα ίδια «πιστεύω». Ως μειονότητες, ήμασταν αρκετά επιτυχημένοι στις δουλειές μας. Συμμετείχαμε στα πολιτιστικά, στην μαγειρική, στην ιατρική και οι εμπορικές μας συναλλαγές ήταν για παράδειγμα. Σαν άνθρωποι αυτής της κοινωνίας

προσέχαμε την εμφάνισή μας. Καθαροί και αξιοπρεπείς! Οι κυράδες και οι θυγατέρες μας προσθέτανε χάρη στην ήδη όμορφή μας πόλη με τη μοντέρνα ένδυση των καιρών. (Αναφέρω μερικά ατελιέ ραπτικής, Φεγγάρα Ευθυμία κ.α.)

Και μετά απ αυτήν την ανέμελη ζωή μας κι' απ' το πουθενά, την 6^η και 7^η Σεπτεμβρίου 1955, τσούρμιο από μαντραχαλάδες, που δεν φοβόντουσαν μήτε τον διάβολο, μπουκάρανε στα μαγαζιά, στα σπίτια μας και δεν άφησαν τίποτε όρθιο. Οι Ρωμιοί, φοβισμένοι και ταλαιπωρημένοι, πήραμε τους δρόμους και βρεθήκαμε στην Ελλάδα (πού αλλού να πηγαίναμε;). Οι Εβραίοι βρήκαν καταφύγιο στο νέο-ιδρυθέν κράτος τους, το Ισραήλ. Όσο για τους Αρμεναίους, παλαιοί πιστοί της Οσμανικής αυτοκρατορίας, αντέξανε και μείνανε.

Στην δεκαετία 1960-1970, τα Κυπριακά είχαν φουτώσει. Κι' αυτά τα γεγονότα πάλι ανάγκασαν, αυτήν την φορά επίσημα, τους Έλληνες υπηκόους, μαζί με τις οικογένειές τους, να εγκαταλείψουν την Κωνσταντινούπολη. Ήθελα να βρω έναν γείτονα-φίλο, να μάθω πώς είναι τα πράγματα δίχως εμάς, τους φευγάτους «γκιαούρηδες». Ποιοι είναι επί τέλους αυτοί που πήρανε την θέση μας. Δεν χρειάστηκε. Ήδη τα ντοκουμέντα, που κυκλοφορούν,

στην Πόλη...

με πληροφορούν πως οι εσωτερικοί μετανάστες πήραν την θέση μας και ο πληθυσμός της Πόλης έφτασε περίπου στα 20.000.000. Μετατράπηκε την Πόλη σε περιοχή σαν αυτή που αφήσανε πίσω στον τόπο τους!

Τελικά η ωραία μας Κωνσταντινούπολη μετατράπηκε σε μια πόλη των **κεμπάπ** και **λαχματζούν**. Το νερό της δεν πίνεται. Εμείς θυμόμαστε τις βρύσες **χαμιντιγιέ** μέσα σε διάφορους μαχαλάδες και τους σακάδες να κουβαλάνε με τα γαϊδούρια ή μουλάρια τους τενεκέδες νερού, για να γιομίζουμε τα πήλινα πιθάκια. Και χώρια σε κάθε σπίτι, πίνουμε από το μουσλούκι νερό.

Στον καιρό μας, το Πέραν μύριζε **σοκολάτα** και **άρωμα**. Οι πωλήσεις των μεταξωτών υφασμάτων είχαν τα πρωτεία. Τα καλύτερα κομμωτήρια και ατελιέ ραπτικής ήταν στο Πέραν. Δεν είχε καμία σχέση το Πέραν με την σημερινή του μορφή που μοιάζει αράπικο παζάρι. Έβλεπες συνέχεια κόσμο ντυμένο ευπρεπώς.

Κάθε βράδυ είχαμε περίπου 15 θεατρικές παραστάσεις. Ειδικότερα το Κινηματοθέατρο "Σαράι" καλούσε εκλεκτούς καλλιτέχνες από το εξωτερικό. Μερικά ονόματα θα μείνουν αξέχαστα, Dizzie Guilespi, John Kruppa, Yehudi Menuhin, Pablo Kazals, η Παιδική χορωδία της Βιέννης, το ιταλικό κουκλοθέατρο "I Piccoli di Podreca" κ.α. Επίσης το ίδιο θέατρο φιλοξένησε ελληνικούς θιάσους, όπως και ο κινηματογράφος "Ατλας" και "Λάλε". Τα κέντρα διασκέδασης "Σεμίραμις", "Γκιουνέι" και "Ντενίζ παρκ" και άλλα, ήταν πάντα γεμάτα.

Τα τραμ... Αχ αυτά τα τραμ! Όσο θυμάμαι που κρεμόμασαν πίσω πιάνοντας την λάμπα. Αυτά αλωνίζανε όλη την Πόλη και την Χαλκηδόνα. Μίνι μπας δεν υπήρχαν. Αλλά είχαμε και τα **ντολμούς**, τα μεγάλα ταξί. Τα λέγανε, αν δεν κάνω λάθος, "**στραπαντέν**". Πολλές φορές κουβαλούσαν και 10 επιβάτες. Οι προαστιακές συγκοινωνίες μεταφέρανε με τα **καραβάκια** κόσμο στα Νησιά, στον Βόσπορο και τον Κεράτιο κόλπο, τα τρένα για Φλώρια κ.τ.λ. Θα ήθελα να υπενθυμίσω και τις καλοκαιρινές μας διακοπές τις «αλλαγές αέρα». Μα γιατί τις λέγαμε έτσι; Η μάνα μου έλεγε «πώς να το πούμε γιόκα μου, φεύγεις από το σοκάκι και πας για διακοπές». Μέσα στα **καράβια**, ειδικότερα για τα νησιά, βούιζε ο τόπος από τα ελληνικά, λες και ήταν δικό μας το καράβι.

Σήμερα τα ταξί χωρίζονται σε δυο ζώνες: την ανατολική και την ευρωπαϊκή. Στην εποχή μας δεν υπήρχαν ζώνες. Ο ταξιτζής ήξερε όλες τις διευθύνσεις. Ο σημερινός θα σου πει «λυπάμαι, είμαι από άλλη ζώνη και δεν ξέρω να σας πάω».

Τα καταστήματα εδωδίων πωλούσαν φρέσκα, καθαρά και υγιεινά προϊόντα. Στα εστιατόρια απολάμβανες ένα μικρό ρακί, καταπληκτικούς μεζέδες και ένα ωραίο λουφάρι για κάθε άτομο. Πλήρως 5-6 λίρες μαζί με το κυδωνάτο γλυκό και το καϊμάκι του. Στο ζαχαροπλαστείο "**Ιντζι**" (και όχι μόνο), δοκίμαζες το προφιτερόλ του για 35 γρόσια! Το μικρό σιμίτι είχε 5, το μεγάλο 10, ο τσίρος 10 και το ψωμί 15 γρόσια.

Το φθινόπωρο, οι βάρκες στο Βόσπορο, με τα φανάρια λουξ που θυμίζανε λαμπαδηφορία, ήταν γιομάτες με λουφάρια. Ήταν και τα μαγκάλια έτοιμα μέσα στην βάρκα, να ψήσουν τα φρέσκα ψάρια!!!! Ο Βόσπορος ήταν ένα πραγματικό κόσμημα. Οι περισσότερες ταβέρνες του Βοσπόρου, ιδιοκτησία Ρωμιών και Αρμεναίων σέρβιραν υπέροχους μεζέδες: το σκουμπρί, η τσιροσαλάτα, οι αστακοί (μποτζέκια), τα παγούρια (καβούρια) οι ξιφίες, αλλά και διάφορα άλλα θαλασσινά ήταν το ξεχωριστό μενού τους.

Τα γκαρσόνια, μπορούμε να τα αποκαλέσουμε «προφέσπορες» στο είδος τους. Ξέρανε κάθε γεύση, κάθε μεζέ. Το κρέας, αν δεν ήταν απονευρωμένο, δεν το σερβίριανε. Ήξεραν να σερβίρουν με τον καλύτερο τρόπο. Πολλές φορές μας ψιθύριζαν στ' αυτί, έτσι να μην τ' ακούσει κανένας «Πασάκα μου, μην το τρως αυτό, θα σου φέρω κάτι δικό μου». Για να είναι σωστοί, δοκίμαζαν κάθε γεύση του εστιατορίου. Ο πελάτης δεν έπρεπε να φύγει δυσαρεστημένος. Εκείνη την εποχή το κάθε γκαρσόνι είχε την πελατεία του. Το ρεγάλο ήταν μεγάλο και ο σερβιτόρος έπρεπε να το εκτιμήσει.

Οι βόλτες στα νησιά, στην Τσάμλιτζα, στο Μόδι, στα Καλαμίσια (στο κουρμπαγαλί ντερέ για ενοικίαση βάρκας) μας πρόσφεραν ψυχαγωγία και πεζοπορία.

Αν θέλαμε να απομακρυνθούμε λίγο από το Ταξίμ, παίρναμε τον δρόμο για την Μάτσκα (Τασλίκ), να απολαύσουμε, ακούγοντας μουσική ταγκό στα διάφορα καζίνα και από το αμπαντονεόν (μικρό ακορντεόν) του Orhan Anzar. Πηγαίναμε τις Κυριακές και στο νέο κινηματοθέατρο Şan, δίπλα στο αρμένικο νοσοκομείο "**Σούρη Αγκόπ**", να δούμε τον τούρκο μάγο, **Ζατί Σουγκούρ** να εξαφανίζει αυτοκίνητα επάνω στην σκηνή.

Αγαπητοί μου φίλοι, δεν σας είπα κάτι καινούργιο. Σας θύμισα κομμάτια από την ζωή μας. Ήταν ένα ταξιδιωτικό ενθύμημα. Τα χρόνια που ζήσαμε σ' αυτόν τον λατρευτό τόπο θα μείνουν αέναα σαν ένα δώρο μέσα στις μνήμες. Να μην θυμόμαστε, δεν γίνεται... Κι αν φτάσαμε πολλές φορές στο απροχώρητο. Εμείς πάλι ορθοποδήσαμε. Βλέπετε το "**Ρωμαίικο**" δεν το έβαλε ποτέ κάτω και ούτε θα το βάλει.

Γράφει η Κατερίνα Σιούτα - Παπαδοπούλου, τ. Έφορος Λαογραφικού Αρχείου του ΛΕΡ
Μελέτημα από τις «Λαογραφικές προσεγγίσεις μου»

Ιωνικό - Λαϊκό και Σμυρνέικο Γλωσσάρι

Η ιστορία της Σμύρνης έχει τις ρίζες της ελληνικές, από τότε που πρωτοκατοικήθηκε η ιωνική γη κατά την αρχαιότητα από τους Έλληνες που μιλούσαν την ιωνική διάλεκτο, η οποία στους Αλεξανδρινούς χρόνους μετεξελίχθηκε στην ελληνιστική κοινή, τη γλώσσα των Ευαγγελίων.

Λίγες είναι οι διάλεκτοι που διατήρησαν τα αρχαϊκά στοιχεία του παρελθόντος τους, όπως συνέβη στην περίπτωση του Πόντου, της Καππαδοκίας, της Κάτω Ιταλίας και περιοχών της Πελοποννήσου.

Μετά τον 15^ο αιώνα, που οι Τούρκοι κατέκτησαν τη Σμύρνη, οι λαϊκές σμυρνέικες τάξεις των Ελλήνων αναγκάστηκαν να προσαρμόσουν το λεξιλόγιό τους στην τουρκική γλώσσα και στις δυτικοευρωπαϊκές γλώσσες... των Λεβαντίνων.

Τον 16^ο αιώνα, όταν ο Σουλεϊμάν ο Α' επέτρεψε στους Γάλλους, Άγγλους, Ολλανδούς και Γενουάτες να εγκατασταθούν στην Σμύρνη, εκείνοι οικειοποιήθηκαν το εμπόριο

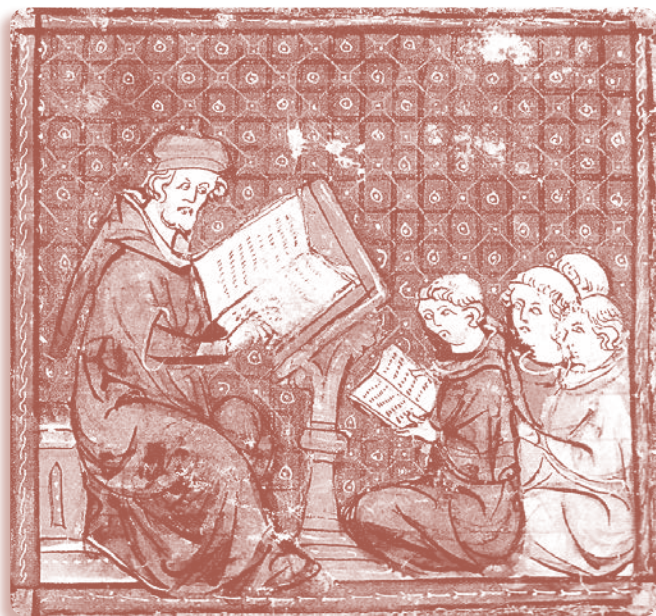
όλης της Μικρασίας. Οι Ενετοί ίδρυσαν Κέντρο Εμπορίας, που, λόγω της σημαντικής γεωγραφικής θέσης της πόλης, τον 17^ο αιώνα εξελίχθηκε σε πολυεθνικό εμπορικό κέντρο της ανατολικής Μεσογείου, με αποτέλεσμα οι αλλόγλωσσοι πληθυσμοί να επηρεάσουν τη διάλεκτο της ιωνικής πρωτεύουσας.

Οι πολυπληθείς έποικοι της Σμύρνης μετέφεραν τα ιδιωμικά λεκτικά τοπικά στοιχεία τους στην ιωνική πόλη, όπου ακούγονταν λέξεις ιταλικές-γαλλικές, αλλά πρωτίστως τουρκικές.

Οι Έλληνες, οικονομικά ανεξάρτητοι, αλλά κοινωνικά εξαρτημένοι από τον τουρκικό ζυγό, χρησιμοποιούσαν πολλές τουρκικές λέξεις στο λεξιλόγιό τους ή πρόσθεταν τουρκικές καταλήξεις σε ελληνικές λέξεις, ώστε να τις «τουρκοποιούν», όπως: άσπρι-τζής, γαλα-τζής, κουλουρ-τζής κ.λ.π.

Δημιούργησαν έτσι τη σμυρνέικη διάλεκτο, της οποίας μερικά από τα κύρια χαρακτηριστικά είναι:

1. Η γενική ενικού του αδύνατου τύπου της προσωπικής αντωνυμίας στο θηλυκό γένος αντί «της» ήταν «τση», π.χ.: τσ' είπα (της είπα). Επίσης, η αιτιατική πληθυντικού αντί «τους» ήταν «τσι», π.χ.: τσι άκουα (τους άκουγα) ή θα πάω σ'τσι σχολεία των παιδιών...
2. Το τελικό ν μπροστά από σύμφωνο καταργούνταν, ενώ τα μπ, ντ, γκ δεν προφέρονταν ένρινα, αλλά όπως τα γαλλικά b, d, gu.
3. Στους αδύνατους τύπους της προσωπικής αντωνυμίας «τον», «την» πρόσθεταν ένα ε, π.χ.: τονε οδηγώ, τονε βλέπω.
4. Την κατάληξη «-λια» την άλλαζαν σε «για», π.χ.: γυα-γιά αντί γυα-λιά ή μα-γιά αντί μα-λλιά.
5. Μετέθεταν το ρ στις λέξεις: αδρεφός αντί αδερφός, πρεβόλι αντί περιβόλι.
6. Καταργούσαν το γ ανάμεσα σε δύο φωνήεντα, π.χ.: ππαίνω αντί πηγαίνω.

7. Η γενική των αριθμητικών ένα, δύο, τρία, ήταν μιανού, δυονώνε, τριωνώ κ.λ.π.
8. Τα ρήματα στον παρατατικό και στον αόριστο έπαιρναν αύξηση ή αντί για ε, π.χ.: ήλεγα, ήξερα, ήτρωα, ήκανα κ.λ.π.
9. Η πρόθεση «ανά» είχε μετατραπεί σε «ανέ», π.χ.: ανε-βροχιά, ανε-φαγιά, ανε-σέρνω κ.λ.π.

Όσον αφορά την προφορά και τη χροιά της φωνής τους, ιδιαίτερα οι κυρίες γούπευαν με τη μακρόσυρτη μουσικότητα του λόγου τους!

Εκείνοι που είχαν ζήσει στην Ελλάδα και είχαν ανώτερο μορφωτικό επίπεδο δεν χρησιμοποιούσαν τη σμυρνέικη διάλεκτο, με την οποία επικοινωνούσαν οι λαϊκοί άνθρωποι και οι Λεβαντίνοι που είχαν γεννηθεί στη Σμύρνη και μιλούσαν ελληνικά.

Οι απόψεις των γλωσσολόγων ως προς το θέμα των λέξεων που δανείστηκαν οι Τούρκοι από τους Έλληνες ή οι Έλληνες από τους Τούρκους ή τους Φράγκους - Λεβαντίνους δίσταται. Χαρακτηριστικά αναφέρονται 975 τουρκικές λέξεις που είναι γνωστές στους Έλληνες και αντίστοιχα ελληνικές που χρησιμοποιούνται από τους Τούρκους, με διατηρημένα και αρχαϊκά στοιχεία.

Παρακάτω, παραθέτουμε κάποιες λέξεις που υπέστησαν αλλαγές και δεν είναι αναγνωρίσιμες και κάποιες άλλες που έχουν σχέση με το σημερινό λεξιλόγιό μας, όπως:

- παράς = para, κουμπαράς = kumbara, ντουλάπι = dolap, οκά = okka, νάζι = naz, τσέπη = cer, ταχίνι = tahin, τσάμπα = caba, τενεκές = teneke, μανάβης = manav, χαλκάς = halka, μελτέμι = meltem, ράφι = raf, χατίρι = hatir, ρουσφέτι = rusvet.

Οι λέξεις που δανείστηκαν οι Τούρκοι από την ελληνική γλώσσα είναι πολλές, ενδεικτικά αναφέρουμε μερικές:

- atlas = άτλας, ahir = αχυρώνας, avenoz = έβενος, efenti = αφέντης, iskara = σάρα, metot = μέθοδος, mikrofon = μικρόφωνο, instalahitit = σταλαχτίτης, komik = κωμικός
- kosmopolit = κοσμοπολίτης, monolog = μονόλογος, panorama = πανόραμα, telescop = τηλεσκόπιο, malihulya = μελαγχολία, fosfor = φώσφορος, iprotek = υποθήκη

Θεωρούμε τις λέξεις με τουρκική ή λεβαντινική ρίζα, με ή χωρίς στοιχεία από την αρχαιότητα, σημαντικές, γιατί χαρακτήρισαν την επικοινωνία των λαϊκών τάξεων της εποχής. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε κάποιες από αυτές:

- ακαμάτης = ο φυγόπονος (και ακαμάτα –δωρικός τύπος– στην Αντιγόνη του Σοφοκλή), ακαμάτρα = οκνηρή

- αλικοντίζω (τουρκ. alikomak) = αναχαϊτίζω - συγκρατώ
- αζάφτιστος (τουρκ. japt = σύλληψη) = ασυγκράτητος (δεν τον κάνω ζάφτι) αβτζής (τουρκ. avci) = ο κυνηγός, αμανάτι ή αμανέτι (τουρκ. emanet) = ενέχυρο
- αμανές ή μανές ή μανέρως (τουρκ. mane) = ήχος γεμάτος θλίψη, κατά τις αρχαίες γραφές εξέφραζε τον πόνο στις μουσικές της καθ' ημάς Ανατολής με μονωδικά μακρόσυρτα τραγούδια, που επαναλάμβαναν το τουρκικό επιφώνημα «αμάν»

• άμια (τουρκ. emmi) = προμάμη, μάμη (κατά την αρχαιότητα αποκαλούσαν «άμια» τη γιαγιά ή τη θεία)

- γουμάρι (αρχαίο γόμος) = μεταφορικά ο φορτικός («μου έγινε γουμάρι»)
- εντεψίζης (τουρκ. edepsiz) = ανάγωγος, αναιδής, αδιάντροπος
- ζαρίφης (τουρκ. zarif) = ευγενής, κομψός
- ζεβζέκς (τουρκ. zevzek) = ανόπτος, χαζός
- ζεϊμπέκς (τουρκ. zeybek) = αγριότουρκος, ανελέπτος άτακτος στρατιώτης
- καβάκι (τουρκ. kavanak) = λεύκα (την Καβακλή, κοινότητα της Σμύρνης, εξελλήνισε σε «Λευκαία πηγή» ο προτελευταίος Μητροπολίτης Σμύρνης Βασίλειος)
- κογιονάρω = περιπαίζω, κοροϊδεύω
- λαλές (τουρκ. lale) = η παπαρούνα... (Μαύρα είναι τα μάτια σου, σαν την ελιά την Τρίλλια (της Τριγλίας) / κόκκινα τα χειλάκια σου, σαν του λαλέ τα φύλλα!)
- φρόκαλο το, σκουπίδι - από το ρ. φροκαλώ (υποχωρητ.) φροκαλώ = σκουπίζω < μεσν. φροκαλώ < *φλοκαλώ < άρχ. φιλοκαλώ < φιλό-καλος.

Στην προσπάθειά μας να αγγίξουμε το λαϊκό σμυρνέικο γλωσσάρι των ανθρώπων της πολυπολιτισμικής αρχόντισσας της Μικρασίας, με περίσσεια συγκίνηση ήρθαμε κοντά με τον πολιτισμό της εποχής εκείνης, τότε που Έλληνες, Τούρκοι, Φράγκοι, Λεβαντίνοι συμβίωναν ειρηνικά, αποφασισμένοι να πετύχουν στην «Γκισούρ Ιζμίρ» και να ζήσουν εκεί τα όνειρά τους!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Μασσαβέτας Αλέξανδρος, Μικρά Ασία - Το παλίμψηστο της μνήμης
- Παπαδόπουλος Α., Τα εκ της ελληνικής δάνεια της τουρκικής, 1932
- Ανδριώτης Νίκος, Αμοιβαία γλωσσικά επιδράσεις Ελλήνων και Τούρκων, 1950
- Παπαδόπουλος Σάβ., Οι επιδράσεις της τουρκικής γλώσσας στη νεοελληνική, 1954
- Σοφομωνίδης Χρήστος, Σμυρναϊκό Γλωσσάριο, 1962

Γράφει η Εύη Γκατσοπούλου, Πρόεδρος του Λυκείου των Ελληνίδων Ραφήνας, Εκπαιδευτικός

Η Παναγία γιορτάζει στο Αιγαίο

Η Παναγία χαίρεται, η Παναγία χαμογελά
Το πέλαγο έτσι που κυλάει βαθιά πόσο της μοιάζει!

Οδυσσέας Ελύτης, «Το ναυτάκι του περιβολιού»

Στο ξεκίνημα και στο κλείσιμο της μέρας, σε δύσκολες στιγμές απευθυνόμαστε στην Παναγία, τη στοργική μητέρα του Χριστού, για να μας βοηθήσει, να μας παρηγορήσει, να ανακουφίσει τον πόνο, να μας δώσει δύναμη, ενώ στα τραγούδια, στην ποίηση, στην τέχνη η Παναγία κατέχει ξεχωριστή θέση. Πάντα ο λαός μας για να εκφράσει την αγάπη του στην Παναγία έχτιζε μικρές και μεγάλες εκκλησιές σε κάθε γωνιά της πατρίδας μας.

παράδοση ο ναός χτίστηκε από τον Μέγα Κωνσταντίνο, ύστερα από εντολή της μητέρας του, της Αγίας Ελένης. Εκείνη είχε ζητήσει από την Παναγία να την γλιτώσει από μια φουρτούνα ταξιδεύοντας στους Αγίους τόπους. Βρίσκοντας καταφύγιο στην Παροικιά δε λησμόνησε την υπόσχεσή της, που κληροδότησε στον γιο της Κωνσταντίνο και έτσι χτίστηκε στο σημείο εκείνο η μεγαλόπρεπη.

Στην κατάλευκη Σύρο, η Παναγία της Χρυσοπηγής

Σε ορεινά χωριά, σε θορυβώδεις πόλεις, σε βράχους δίπλα στη θάλασσα, στις αυλές των σπιτιών, σε ήσυχα νησιά. Άλλοτε ταπεινές και άλλοτε μεγαλοπρεπείς. Στα νησιά του Αιγαίου, που ταξιδέψαμε το καλοκαίρι, συναντήσαμε ναούς, που γιόρτασαν το δεκαπενταύγουστο και μαρτυρούν τη βαθιά πίστη του λαού μας.

Πολύ κοντά στη Ραφήνα βρίσκεται το νησί **Τήνος** γνωστό για την **Παναγία την Ευαγγελίστρια** και τη θαυματουργή ξύλινη εικόνα της με τα πολύτιμα αφιερώματα. Κάθε χρόνο χιλιάδες πιστοί Την παρακαλούν για τη σωτηρία της ψυχής τους, την υγεία, την ελπίδα...

Στις Κυκλάδες πάλι, στην **Πάρο**, η **Εκατονταπυλιανή Παναγία** υψώνεται κοντά στη θάλασσα και μέσα στο γαλάζιο του ουρανού σαν κατάλευκο ανάκτορο! Κατά την

Θα έχετε ακούσει, ακόμα και από το τραγούδι, την «**Παναγιά την Κανάλα**»! Βρίσκεται στην **Κύθνο** και «βαφτίστηκε» Κανάλα, γιατί η εικόνα της βρέθηκε σε δίχτυα ψαράδων στο θαλάσσιο κανάλι Κύθνου - Τζιας!

Στην πανέμορφη **Φολέγανδρο**, η Παναγία ονομάζεται «**Κυρά του Βράχου**», αφού ο ναός της είναι χτισμένος πάνω στο βράχο ατενίζοντας το πέλαγος, στα ερείπια αρχαίου ναού, όπως μαρτυρούν οι αρχαίες επιγραφές και τα γλυπτά στον περίβολο. Οι ντόπιοι Την ευγνωμονούν γιατί τους είχε σώσει από τις επιδρομές πειρατών και κάθε δεκαπενταύγουστο στρώνουν μεγάλο κοινό τραπέζι για όλους τους πανηγυριώτες. Τί θα λέγατε να βρεθούμε κι εμείς σε ένα τέτοιο πανηγύρι;

Πιο πέρα σε ένα άλλο Κυκλαδονήσι, την **Ίο**, η θαυματουργή εικόνα της **Παναγιάς της Γκρεμιώτισσας** ταξίδεψε ως

μικρούς μας φίλους...

εκεί από την Κρήτη πάνω σε σχεδία με ένα αναμμένο καντήλι. Ο ναός πάνω στον γκρεμό εποπτεύει και φυλάει το νησί.

Η **Τουρλιανή Παναγιά της Μυκόνου** φημίζεται για το ξυλόγλυπτο τέμπλο της, τον επισκοπικό θρόνο και τον άμβωνα, που κατασκευάστηκαν στη Φλωρεντία. Ιδρύθηκε το 1542 στο σημείο που υπήρχε παλιά η εκκλησία των «Εισοδίων της Θεοτόκου».

Στην κατάλευκη **Σίφνο η Παναγιά της Χρυσοπηγής** τιμάται από τους νησιώτες με ευλάβεια. Βρίσκεται εκεί από την εποχή των πειρατών, που την κατοικούσαν καλόγριες. Σε μια έφοδο των κουρσάρων, οι μοναχές έφυγαν εκτός από μια, που θα έπεφτε στα χέρια τους, αν ο όρμος δεν χωριζόταν στα δυο και η θάλασσα δεν έπνιγε τους επιδρομείς.

Στην αρχοντική **Αστυπάλαια** συναντάμε την **Παναγιά την Πορταΐτισσα** με το περίφημο τέμπλο του 18^{ου} αιώνα και τον γλυπτό δικέφαλο αετό στο πάτωμα. Στις 15 Αυγούστου οργανώνεται εορταστικό πανηγύρι, όπου όλοι οι επισκέπτες στο τραπέζι της Αγάπης δοκιμάζουν τους «λαμπριανούς», δηλαδή γεμιστό αρνί στον ξυλόφουρνο. Το απόγευμα της ίδιας μέρας στην παραλία του Γιαλού αναβιώνουν παραδοσιακά παιχνίδια, τα «κουκάνια». Σίγουρα μπορείτε να συμμετέχετε σε αυτά, αν βρεθείτε το δεκαπενταύγουστο στην Αστυπάλαια!

Στη μακρινή **Αμοργό**, μόλις φτάσουμε κοντά στον όρμο της Αγίας Άννας μάς κόβεται η ανάσα στη θέα του μοναστηριού της **Παναγίας της Χοζοβιώτισσας**, που χτίστηκε μέσα στο βράχο. Το όνομά του το πήρε από την περιοχή Χόζεβα ή Κόζεβα της Παλαιστίνης, από όπου προέρχεται η εικόνα. Έφθασε στην Αγία Άννα από τη Χόζεβα, για να διασωθεί, κατά την περίοδο της εικονομαχίας. Σήμερα η μονή συντηρείται από λίγους μοναχούς. Δοκιμάστε να ανεβείτε τα απότομα σκαλιά της και θα αποζημιωθείτε!

Η Παναγία η Ευαγγελίστρια στην Τήνο

Φεύγοντας από τις Κυκλάδες, κατά την αναζήτησή μας για τις Αιγαιοπελαγίτισσες Παναγιές αξίζει να συμμετέχουμε στη γιορτή της **Πέρα Παναγιάς** τον Αύγουστο στην ακριτική **Κάσο**. Νησί ναυτικών, τη μέρα αυτή συγκεντρώνει όλους τους ξενιτεμένους. Όλοι οι παρόντες συμμετέχουν ενεργά στην οργάνωση του πανηγυριού. Πριν τελειώσει η λειτουργία στήνονται τα καζάνια, τα «κούμιλα», όπου μαγειρεύεται το παραδοσιακό πιλάφι με την κανέλα. Συνοδεύεται από ντολμαδάκια, πατάτες, κοκκινιστό μοσχάρι ή κασιόκι. Το γλέντι συνεχίζεται με το παίξιμο του λυράρη, τις αυτοσχέδιες μαντινάδες και τον χορό! Ας μπούμε κι εμείς στον κύκλο!

Το φετινό μας ταξίδι στο Αιγαίο ολοκληρώνεται στη **Μυτιλήνη**, όπου θα θαυμάσουμε την **Παναγιά την Αγιάσου**. Τελευταίο προσκύνημα στην περίφημη εικόνα της Παναγίας της Βρεφοκρατούσας, που φιλοτεχνήθηκε από τον Ευαγγελιστή Λουκά με μαστίχα και κερί. Ας μας σκεπάξει όλους και ας μας φυλάει το άγρυπνο βλέμμα της!

Εκατοντάδες είναι ακόμη τα εκκλησάκια και οι ναοί που αφιερώνονται στη μπτέρα όλων μας, την Παναγία, σε όλα τα νησιά του Αιγαίου. Κάθε φορά που θα περάσουμε από δίπλα τους ας ανάψουμε ένα κεράκι, που θα κρατά άσβεστη την προσευχή μας.

Α Κ Ρ Ο Σ Τ Ο Ι Χ Ι Δ Α

Ας θυμηθούμε τα ποικίλα προσωνόμια της Παναγίας που συναντήσαμε στη θαλασινή διαδρομή μας:

1. Η Παναγιά συγκεντρώνει στη γιορτή της τους ξενιτεμένους Π _____
2. Η εικόνα της Παναγιάς της ... φτιάχτηκε από μαστίχα και κερί Α _____
3. Η Ευαγγελίστρια Παναγιά της ... _____ Ν _____
4. Στη γιορτή της θα δοκιμάσετε τους λαμπριανούς _____ Α _____
5. Η εικόνα της ταξίδεψε από την Κρήτη ως την Ίο σε σχεδία Γ _____
6. Η Παναγιά της Μυκόνου _____ Ι _____
7. Σε αυτό το νησί είναι χτισμένη η Παναγιά η Χοζοβιώτισσα Α _____

(Απαντήσεις: Πέρα, Αγιάσου, Τήνου, Πορταΐτισσα, Γκρεμιώτισσα, Τουρλιανή, Αμοργός)

Λυκείου δραστηριότητες

Ημερολόγιο εκδηλώσεων Μάιος - Οκτώβριος 2022

- Μάιος: Εκδίδεται η πολυτελής έκδοση του ΛΕΡ για τα 30 χρόνια από την ίδρυσή του.
- 3 Μαΐου: Ένα ξεχωριστό απόγευμα χάρισε στις εκπροσώπους των Παραρτημάτων του Λ.τ.Ε. η Εφορεία Παραρτημάτων με την αφιερωματική εκδήλωση στο Λύκειο των Ελληνίδων Ραφίνας. Στο ιστορικό κτήριο της Δημοκρίτου 14, το "μπτρικό" Λύκειο τίμησε το ΛΕΡ για την εικοσαετή αδιάλειπτη ποιοτική έκδοση του περιοδικού "τ' Ανάβλημα". Χαιρετισμό απύθηναν η Αντιπρόεδρος και Έφορος Παραρτημάτων, Μαρία Παπαμάρκου και η Πρόεδρος του ΛΕΡ, Εύη Γκατσοπούλου. Ακολούθησε η αναλυτική παρουσίαση της πορείας και του σημαντικού έργου του ΛΕΡ από τη συνέφορο Νάγια Πασχάλη, ενώ η δημοσιογράφος, Βίκυ Φλέρσα, με την ουσιαστική ομιλία της εξήρε την έκδοση και το περιεχόμενο του περιοδικού "τ' ανάβλημα". Τα μέλη της χορευτικής ομάδας του ΛΕΡ χόρευαν ρυθμούς της Προποντίδας υπό τους ήχους της ορχήστρας του Γ. Παυλόπουλου. Την εκδήλωση τίμησαν με την παρουσία τους η Πρόεδρος του Λ.τ.Ε., Ελένη Τσαλδάρη, η δημοσιογράφος Κατερίνα Δασκαλάκη, ο ερευνητής, Θεόδωρος Κοντάρης, μέλη των Δ.Σ. των Λυκείων, φίλες και φίλοι του Λ.τ.Ε. Όλοι αισθάνθηκαν συγκίνηση και χαρά για το σμίξιμο της λυκειακής οικογένειας, για το σημαντικό έργο που επιτελείται στους κόλπους του και με το υπέροχο αναμνηστικό δώρο του ΛΕΡ, που δημιουργήθηκε από το τμήμα καλλιτεχνικών κατασκευών του!
- 8 Μαΐου: Γενική συνέλευση και αρχαιρεσίες στο ΛΕΡ.
- 14 Μαΐου: Μέλη και φίλοι του ΛΕΡ παρακολούθησαν την αφιερωματική παράσταση «Δάσκαλος» για τον Λευτέρη Δρανδάκη στο ίδρυμα Κακογιάννη.
- 16 Μαΐου: Η εφηβική ομάδα χορού του ΛΕΡ, με φορεσιές από τα παράλια της Προποντίδας συμμετείχε στο 11^ο μαθητικό φεστιβάλ Ραφίνας-Πικερμίου στο Πάρκο Καραμανλή, με χορούς από τη Μ. Ασία και την Καππαδοκία.
- 20 Μαΐου: Συγκρότηση νέου 11μελούς συμβουλίου στο ΛΕΡ.
- 22 Μαΐου: Το ΛΕΡ συμμετείχε στην εκδήλωση "Μικρασία Ανατολικά της καρδιάς", που διοργάνωσε η Μητρόπολη Μεσογαίας και Λαυρεωτικής σε συνεργασία με τον Δήμο και την ενορία της Ανάληψης της Ραφίνας.
- 28 Μαΐου: Τα μαθήματα χορού φτάνουν στο τέλος τους στο ΛΕΡ! Δάσκαλοι, μαθητές, μέλη του Δ.Σ. γιόρτασαν όλοι μαζί με μεζεδάκια, ποτό και πολύ χορό.
- 2 Ιουνίου: Την εικόνα του ιερού ναού Αναλήψεως Ραφίνας, στη λιτανεία της, συνόδευσαν, όπως κάθε χρόνο, μέλη της χορευτικής ομάδας του ΛΕΡ, ντυμένα με τις εθνικές ενδυμασίες της Προποντίδας!
- 5 Ιουνίου: Το τμήμα ραπτικής του ΛΕΡ, μετά τη ραφή εκατοντάδων μασκών στην περίοδο της πανδημίας, ετοίμασε μαντήλια για την μη κερδοσκοπική εταιρεία "Αγγιγμα ζωής", που φροντίζει και στηρίζει καρκινοπαθείς στον αγώνα τους.
- 15 Ιουνίου: Με την επιβλητική παρουσία των παραδοσιακών φορεσιών, συμμετείχαν οι χορευτές μας στο φεστιβάλ παραδοσιακών χορών Αχαράβης Κέρκυρας!
- 16 Ιουνίου: Το ΛΕΡ εκδίδει το 41^ο τεύχος του περιοδικού "τ' ανάβλημα", που είναι αφιερωμένο στις μνήμες από τη μικρασιατική τραγωδία.
- 25 Ιουνίου: Με επίσκεψη στη Μονή Δαφνίου, και ξενάγηση από τον αρχιτέκτονα, συλλέκτη και λάτρη της περιοχής του Χαϊδαρίου, κ. Γιάννη Ιγγλέση, η ομάδα Οικοτεχνίας ΛΕΡ, έκλεισε μια ακόμη χρονιά συνεργασίας και δημιουργικής έκφρασης.
- 26 Ιουνίου: Στη φιλόξενη βεράντα του ΚΑΠΗ Ραφίνας η χορωδία του ΛΕΡ, που για 28 χρόνια διατηρεί με πάθος το ελληνικό δημοτικό τραγούδι, άγγιξε τις χορδές πλήθους ακροατών με τα μικρασιατικά μελίσματά της! Τη διεύθυνση της χορωδίας είχε ο ταλαντούχος μουσικός, Χρίστος Τσιαμούλης, ενώ συνόδευσαν στο βιολί ο Στέλιος Μαργαρίτης, στο λαούτο ο Νίκος Αγγελόπουλος, στο κανονάκι ο Στέφανος Δορμπαράκης και στο τουμπερλέκι η Δέσποινα Μαθιούδη. Χόρευαν τα μέλη της εφηβικής ομάδας του ΛΕΡ, με φορεσιές Προποντίδας.
- 7 Ιουλίου: Το ΛΕΡ καθήλωσε, συγκίνησε, ενθουσίασε τους εκατοντάδες θεατές της χορευτικής παράστασης που αφιερώθηκε στα 100 χρόνια από τη μικρασιατική τραγωδία. Ήταν ένα υπερθέαμα με τη συνοδεία παραδοσιακών οργάνων, με παραδοσιακές φορεσιές, μελωδίες, έθιμα, μνήμες, τραγούδια και αφηγήματα από τις μακρινές πατρίδες του Ελληνισμού, τη Μ. Ασία, τον Πόντο, την Ανατολική Θράκη! Η Πρόεδρος του ΛΕΡ, Εύη Γκατσοπούλου, με την εισαγωγή της εστίασε στο σημαντικό πολιτιστικό και εκπαιδευτικό έργο του ΛΕΡ και ευχαρίστησε τους δασκάλους χορού, Αγγελική Καραγεώργου, Κωνσταντίνο Λιναρά, Θέο Λειβαθινό και Ανθία Χρόνη για την οργάνωση της παράστασης και την παιδαγωγική και λαογραφική συνεισφορά τους.
- 30 Ιουλίου: Η Αρετή Κετιμέ χάρισε στους δημότες της Ραφίνας ένα μουσικό ταξίδι ως τις αντίπερα ακτές του Αιγαίου. Η χορευτική ομάδα του ΛΕΡ συμμετείχε στην αφιερωματική εκδήλωση φέρνοντας σε όλους μνήμες από τα γλέντια και τους χορούς των Μικρασιατών προγόνων, φορώντας τις παραδοσιακές τριγλιανές φορεσιές.
- 7 Σεπτεμβρίου: Το ΛΕΡ πρωταγωνίστησε και φέτος στα Χρυσόστομεια αποδίδοντας φόρο τιμής στον Τριγλιανό Άγιο Χρυσόστομο Σμύρνης και στους Έλληνες των μακρινών πατριδών, που πριν 100 χρόνια ξεκίνησαν το "χαροκαμένο" ταξίδι προς τη μητέρα Ελλάδα.
- 15-18 Σεπτεμβρίου: Στη φιλόξενη Καλαμάτα βρέθηκε η αντιπροσωπεία του ΛΕΡ με την Πρόεδρο, μέλη του ΔΣ, μέλη και φίλες του, στο 20^ο πανελλήνιο συνέδριο του Λ.τ.Ε.
- 2 Οκτωβρίου 2022: Μια αφιερωματική εκδήλωση για τον Μπουτζά της Σμύρνης διοργάνωσε ο πολιτιστικός σύλλογος του Βουτζά, που έκλεισε με την αρχοντική παρουσία των χορευτών του ΛΕΡ. Ντυμένοι με τις παραδοσιακές φορεσιές Προποντίδας χόρευαν μελωδίες από τη Μ. Ασία.
- 4 Οκτωβρίου: Ξεκινούν τα μαθήματα σε όλα τα τμήματα του ΛΕΡ.
- 22 Οκτωβρίου: Στον ειδικό χώρο του κολυμβητηρίου της Ραφίνας πραγματοποιήθηκαν γυρίσματα με χορούς της Πελοποννήσου από τη χορευτική ομάδα του ΛΕΡ, για εκπομπή στο YouTube του καναλιού «πεμπουσία», που αφιερώνεται στον Μεσσηνίο μουσικό, Κώστα Κατσιλιέρη!
- 26 Οκτωβρίου: Στο πολεμικό μουσείο, ύστερα από πρόσκληση του Προέδρου του συλλόγου αποστράτων αξιωματικών, χορευτές και χορεύτριες του ΛΕΡ συμμετείχαν με χορούς από την Β. Ήπειρο στην εκδήλωση που αφιερώθηκε στην εθνική επέτειο της 28^{ης} Οκτωβρίου.
- 27 Οκτωβρίου: Συμμετοχή του ΛΕΡ με την παρουσία κοριτσιών ντυμένων με φορεσιές Πάρου στο παγκόσμιο αθλητικό γεγονός της σκυταλοδρομίας που ξεκινά από την Ασία και καταλήγει στη Γλασκώβη.
- 28 Οκτωβρίου: Οι παιδικές ομάδες του ΛΕΡ συμμετέχουν στην παρέλαση της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940.
- 28-30 Οκτωβρίου: Το ΛΕΡ ταξιδεύει στην ανατολική Μάνη. Συμμετέχει στη γιορτή του κάστανου, στην πλατεία του χωριού Άρνα, χορεύοντας μικρασιατικούς χορούς.